

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 40 (5046) 11 кастрычніка 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Алег Ждан:

на сваім месцы

стар. 4

Кветкі

і (не)бінарнасць

стар. 7

Канцэнтрат

ірацыянальнага

стар. 13

Актуальная форма, альбо Стаўка на інавацыі

Адноўлены археалагічны музей «Бярэсце».

Наша Беларусь — унікальная краіна з даўняй гісторыяй, якую сучасныя і наступныя пакаленні павінны ведаць і захоўваць дзеля таго, каб не згубіць каштоўны скарб, што застаўся ад продкаў. На тэрыторыі нашых вялікіх і маленькіх гарадоў існуюць разнастайныя музеі, у якіх гісторыя, традыцыі, памяць пра людзей і падзеі беражліва захоўваюцца ў межах інтэнсіўнага тэхналагічнага прагрэсу. З 4 па 6 кастрычніка ў Брэсце разгарнуўся маштабны IV Нацыянальны форум «Музеі Беларусі», дзе патэнцыял усіх як рэгіянальных, так абласных і нацыянальных музеяў быў максімальна раскрыты і прадэманстраваны шырокай аўдыторыі.

130 беларускіх музеяў: гістарычныя, мастацкія, ваенныя. Вядомыя і пачаткоўцы. У іх — гісторыя і народныя рамёствы, замкі і родавыя маёнткі, тэхналогія кнігадрукавання і нават старадаўнія прасы. На форум госці прыбылі з васьмі краін: Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Германіі, Латвіі, Арменіі, Кітая. 4—6 кастрычніка велізарны лёгкаатлетычны манеж Брэста быў запоўнены пад завязку. Форум «Музеі Беларусі» стаў ужо рэкордным па колькасці заявак. Асноўныя крытэрыі, па якіх выбіралі ўдзельнікаў, — цікавыя экспазіцыі і выкарыстанне сучасных тэхналогій.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

19040

Працяг на стар. 5

акцэнт тыдня

Перспектывы. Беларусь гатова ўважліва вывучаць прапановы Украіны па актывізацыі двухбаковага супрацоўніцтва, падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падчас пасяджэння II Форуму рэгіёнаў Беларусі і Украіны ў Жытоміры. «Удзячны ўсім украінцам, Прэзідэнту за запрашэнне наведаць брацкую Украіну і прыняць удзел у II Форуме рэгіёнаў. Час прадставіць нам выдатны шанец звернуцца гадзіннікі і расставіць арыенціры на перспектыву», — адзначыў Прэзідэнт Беларусі і выказаў спадзею, што першая сустрэча і асабістае знаёмства з Прэзідэнтам Украіны Уладзімірам Зяленскім стануць вялікім крокам да ўмацавання і развіцця даўніх адносін паміж дзяржавамі.

Свята. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў педагогічных работнікаў з прафесійным святам — Днём настаўніка. «Мы жывём у дынамічны час: развіваецца навука, удасканалюцца метадыкі, абнаўляецца змест адукацыі. Аднак нават самыя сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі ніколі не заменяць жывых стасункаў з настаўнікам», — канстатаваў кіраўнік дзяржавы. Прэзідэнт адрацаваў выкладчыкам словы ўдзячнасці за высокі прафесіяналізм, вернасць абавязку і прызначэнню: «Перакананы, што аўтарытэт і высокі статус настаўніка ў грамадстве — залог паспяховай будучыні дзяржавы».

Даты. Прэзідэнт накіраваў прывітанне ўдзельнікам урачыстага сходу, прысвечанага 85-годдзю гістарычнай адукацыі ў Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя А. А. Куляшова. «Гісторыя мае найважнейшае значэнне ў жыцці грамадства і дзяржавы. Бо яна не проста адлюстраванне мінулага. Гэта аснова выбару шляху развіцця краіны з апорай на самаідэнтычнасць, унікальныя духоўныя, культурныя, маральныя каштоўнасці народа», — гаворыцца ў прывітанні. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што дзякуючы плённай працы выкладчыкаў у Магілёўскім дзяржаўным універсітэце падрыхтаваны многія заслужаныя настаўнікі, палітолагі, журналісты, дзяржаўныя дзеячы.

Віншаванне. Кіраўнік дзяржавы павіншаваў народнага артыста РСФСР Аляксандра Міхайлава з 75-годдзем. «Унікальны талент і высокае сцэнічнае майстэрства дапамаглі вам стварыць мноства яркіх, незабытых выяў і характараў», — гаворыцца ў віншаванні. «Перакананы, што ваша плённая дзейнасць і надалей будзе дарыць публіцы радасць і натхненне, спрыяць умацаванню культурных сувязяў паміж нашымі братэрскімі народамі», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка.

Супрацоўніцтва. Кніга старшыні КНР Сі Цзіньпіна «Аб дзяржаўным кіраванні» ў двух тамах будзе выдадзена на беларускай мове. Адпаведны мемарандум аб намерах супрацоўніцтва быў падпісаны падчас візиту дэлегацыі кнігавыдаўцоў КНР у Беларусь, паведамліў у Міністэрстве інфармацыі. Мемарандум падпісалі Выдавецтва літаратуры на замежных мовах (Кітай) і выдавецтва «Мастацкая літаратура». Пасля перамоў прадстаўнікі абодвух бакоў дасягнулі згоды аб супрацоўніцтве ў сферы інфармацыі і кнігавыдавецтва. Асновы ўзаемадзейня краін у гэтай галіне ўкладзены мемарандумам аб супрацоўніцтве паміж Міністэрствам інфармацыі Беларусі і Галоўным дзяржаўным упраўленнем па справах прэсы, выдавецтваў, радыёвяшчанна, кінематаграфіі і тэлебачання КНР па «Праекце перакладу і публікацыі класічных літаратурных твораў Кітая і Беларусі» на 2015—2020 гады.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Творцы зверылі гадзіннікі

Знакавай падзеяй у міжкультурным дыялогу Беларусі і Расіі стаў Пленум Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, які прайшоў у Магілёве гэтымі днямі. Галоўная тэма — роля літаратуры ў станаўленні Саюзнай дзяржавы.

Саюз пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы быў створаны ў снежні 2009 года. Грамадская арганізацыя аб'ядноўвае тысячы творцаў — найлепшыя літаратурныя сілы дзвюх дзяржаў, спрыяе ўзаема-разуменню, умацаванню сяброўскіх сувязяў паміж народамі.

Акурат да сустрэчы ў Магілёве расійскім бокам быў падрыхтаваны спецыяльны выпуск альманаха «Дзень літаратуры», складзены з твораў беларускіх і расійскіх аўтараў. Яшчэ адно пацвярджэнне таго, што сучасныя творцы, працягваючы найлепшыя традыцыі рускай і беларускай нацыянальных літаратур, звяртаюцца да гістарычных вытокаў Беларусі і Расіі, паказваюць іх важнасць ва ўмацаванні Саюзнай дзяржавы. Пісьменнікі прысвячаюць свае творы асэнсаванню тэндэнцый сучаснага свету з пагрозамі і супярэчнасцямі. Асабліва трывога — менш чытаюць дзеці і падлеткі. Кніга — неадмыслы складнік фарміравання асобы, прыярытэты на прамак у культурнай і адукацыйнай палітыцы дзяржавы. Гэта падкрэслівалася і ў выступленнях сустаршынь Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца і старшыні Саюза пісьменнікаў Расіі Мікалая Іванова. Выступоўцы звярталіся і да тэмы, пазначанай чырвоным радком ва ўсёй рабоце пленума, — тэмы Вялікай Айчыннай вайны.

Пытанне, якое не губляе актуальнасці, — патрыятычнае выхаванне моладзі, захаванне гістарычнай памяці, беражлівага стаўлення да спадчыны. Пісьменнікі лічаць сваім святым абавязкам расказаць аб усіх невядомых старонках Вялікай Айчыннай вайны. Слова пісьменніка заклікана неслі праўду. Пісьменніцкую грамадскасць абурваюць факты, калі падзеі адной з самых крывавых на зямлі войнаў падвяргаюць рэвізіі, фальсіфікуюць, здзіўняюць спробы абельвання фашызму. У некаторых краінах Еўропы — здзек з помнікаў! І гэта пры тым, што СССР вызваліў ад фашызму Еўропу!

Літаратары Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы маюць намер актывізаваць дзейнасць з тым, каб увекавечыць подзвігі абаронцаў Айчыны, паказаць агульны ўклад у Перамогу, ролю якой прынізіць не мае права ніхто. Любоў да Радзімы, важкасць духоўных каштоўнасцей і маральных якасцей — гэтаму вучаць патрыятычныя творы пісьменнікаў.

Зварот

Пленум Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы

г. Магілёў 3 кастрычніка 2019 г.

Саюз пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы выказвае глыбокую заклапочанасць тым, што апошнім часам значна актывізаваліся працэсы фальсіфікацыі гісторыі і вынікаў Вялікай Айчыннай вайны. Знішчаюцца і апаганьваюцца помнікі і мемарыялы, месцы пахавання воінаў, якія вызвалілі Еўропу ад нацысцкай акупацыі. Найбольшую актыўнасць у гэтым плане праяўляюць прадстаўнікі афіцыйных структур дзяржаў Усходняй і Цэнтральнай Еўропы, некалі былыя саюзнікі СССР, і больш за тое, якія здабылі сваю свабоду, незалежнасць, ды і само права на фізічнае існаванне ў выніку іх вызвалення Чырвонай Арміяй у 1944—1945 гг.

На вялікі жаль, гэтыя думкі знаходзяць падтрымку сярод пэўнага кола пісьменнікаў. Далёка не адзінкавыя і, адпаведна, не выпадковыя творы, якія скажонаць гісторыю, вынікі Вялікай Айчыннай вайны, робяцца спробы абельвання фашызму. З такіх кніг вынікае, што развязаная гітлераўцамі вайна была прэвентыўнай, значыць, апраўданай.

Рэабілітацыя фашызму і яго памагатых з'яўляецца асноўнай мэтай фальсіфікацыі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

14 кастрычніка — на літаратурна-музычную імпрэзу «Маці, мамачка, матуля...» з удзелам пісьменнікаў аддзялення ў літаратурную студыю «Вобраз» пры СШ № 168 (13.30).

15 кастрычніка — на імпрэзу «Любімай, мілай, дарагой», прысвечаную Дню маці, у клуб жанчын «Спадарыня» пры бібліятэцы № 5 (17.30).

16 кастрычніка — на сустрэчу «Я помню трывожнае дзяцінства» з Алай Чорнай у СШ № 53 (13.45).

16 кастрычніка — на спектакль

Галоўным яе кірункам абрана мэтана-кіраванае ачарненне ролі Савецкага Саюза ў падзеях Другой сусветнай вайны. Мэта падобнай прапаганды відэаочная — дыскрэдытаваць дзяржаву, якая вынесла на сабе яе асноўны цяжар і адыграла вы-рашальную ролю ў перамозе над фашызмам.

Такія выклікі абражаюць не толькі ветэранаў, але і памяць усіх удзельнікаў вайны, у тым ліку шматмільённых яе ахвяр. Фашызм асуджаны сусветнай супольнасцю, асуджаны і тыя, хто актыўна супрацоўнічаў з нацыстамі. Спробы рэабілітацыі, а тым больш гераізацыі дадзенай катэгорыі асоб — гэта імкненне сказаць шматнацыянальную прыроду патрыятызму савецкіх людзей, укладу ўсіх народаў СССР у перамогу над фашыскай Германіяй.

Навідавоку цэласная сістэма інфармацыйнага проціборства, галоўная мэта якога — перафарматаванне грамадскай свядомасці так, як гэта ўжо зроблена ў шэрагу постсавецкіх дзяржаў. Мэтана-кіраваным аб'ектам фальсіфікацыі па гэтых і іншых напрамках з'яўляецца свядомасць моладзі.

Заклікаем зразумець у поўнай меры небяспеку самой фальсіфікацыі,

«Цалуйце рукі любяць матуль» у Тэатр паэзіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Я. Купалы (17.30).

17 кастрычніка — на сустрэчу з Уладзімірам Мазго ў гімназію № 43 (13.00).

17 кастрычніка — на імпрэзу, прысвечаную Дню маці, у літаратурны клуб «Спаўчына» пры гімназіі № 35 (14.30).

18 кастрычніка — на сустрэчу з Вольгай Шпакевіч у гімназію № 18 (14.55).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

16 кастрычніка — на заняткі Гродзенскай грамадскай літаратурнай школы

Фотма sb.by.

Вельмі кранальным момантам для творцаў стала наведванне Буйніцкага поля — свяшчэннага месца салдацкай славы. Усё ўбачанае, адчутае выклікала моцныя эмоцыі і, безумоўна, падштурхне да напісання новых твораў.

Пабывалі ў Бялынічах, дзе ў наступным годзе пройдзе Дзень беларускага пісьменства. Расійскія літаратары засталіся ў захапленні ад Шклова. Далей — змястоўная экскурсія па г. Магілёве, гасцінны прыём і размяшчэнне ў Магілёўскім прафесійным аграрна-адукацыйным кале-дзі імя К. П. Арлоўскага. Пазнавальнымі для літаратараў сталі экскурсіі на ААТ «Бабуліна крынка» і ААТ «Магілёўліфтмаш». Пісьменнікі ўбачылі Беларусь з розных бакоў, змаглі пераканацца ў тым, як беражліва мы ставімся да гісторыі, захоўваем памяць, як будзем новую сучасную краіну.

Важная для пісьменніцкай супольнасці Беларусі і Расіі падзея адбылася пры падтрымцы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Кіраўнік Адміністрацыі Наталля Качанова накіравала ўдзельнікам пленума прывітальны адрас, дзе сказана пра ролю і значнасць слова пісьменніка для ўмацавання асноў дзяржавы. Удзел у рабоце пленума ўзялі міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч і намеснік міністра Ігар Бузоўскі, кіраўнік Апарату Грамадскай Палаты Саюзнай дзяржавы Аляксандр Альшэўскі.

За два дні работы пленума пісьменнікі выпрацавалі далейшую стратэгію дзейнасці міжнароднага творчага саюза.

Алена СТЭЛЬМАХ

непрадказальнасць яе наступстваў для фарміравання светапогляду новых пакаленняў. Настойлівая неабходнасць — засяроджванне намаганняў органаў дзяржаўнай улады і мясцовага самакіравання, а таксама грамадскіх арганізацый, саміх грамадзян па развенчванні фальшывак, якія тычацца падзей Другой сусветнай вайны.

Заклікаем пісьменнікаў не грашыць сваім сумленнем, не падавацца на спробы напісання так званых «альтэрнатыўных» твораў.

Лічым неабходным прапагандаваць багатую літаратурную спадчыну, створаную, перш за ўсё, непасрэднымі ўдзельнікамі падзей — пісьменнікамі-франтавікамі, такімі як Васіль Быкаў, Канстанцін Сіманаў, Юрый Бондараў, Юлія Друніна, Барыс Васільев.

Заклікаем да яднання ўсю пісьменніцкую супольнасць з тым, каб слова пісьменніка сваёй праўдзівасцю ўвекавечвала сапраўдныя патрыятычныя каштоўнасці, услаўляла бессмяротны подзвіг абаронцаў Айчыны, несла сапраўдную значнасць Вялікай Перамогі.

Саюз пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы

на тэму «Вобраз чытача» ў офіс аддзялення (17.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

19 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі ўдзельніцы народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання «Рунь» Марыі Шакун «Мае сяжыны» ў Валожынскай раённай цэнтры культуры (15.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

17 кастрычніка — на сустрэчу са Змітраком Марозавым «Мне Богам дадзена Радзіма...» у бібліятэку Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі (14.00).

стасункі

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ

Казахстан: новы прадстаўнік у Савеце СНД

Міністр культуры і спорта Рэспублікі Казахстан Актаты Рахметалаеўна Раімкулава прызначана Паўнамоцным прадстаўніком Рэспублікі Казахстан у Савеце па гуманітарным супрацоўніцтве дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў. Прынята рашэнне таксама аб уключэнні спадарыні Актаты Раімкулавай у склад Праўлення Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

Ёсць спадзеў, што беларуска-казахстанскія стасункі ў гуманітарнай, культурнай, літаратурнай сферах атрымаюць новы імпульс. Цяпер у Алмаце складаецца літаратурны аль-

манах «Казахстан — Беларусь». Творы будуць надрукаваны на трох мовах — беларускай, казахскай, рускай. А ў Беларусі часопіс «Домік» друкуе з працягам аповесць Нурдаулета Акыша ў перакладзе на беларускую мову. Мінск заўсёды з гасціннасцю прымае казахскіх пісьменнікаў. У апошнія гады ў Беларусі пабывалі літаратары з Алматы і Астаны Любоў Шашкова, Кайрат Бакбергенаў, Святлана Ананьева, Бахытжан Канап'янаў, Алжас Сулейменаў, Нурдаулет Акыш, Валерый Міхайлаў і многія іншыя.

Сяргей ШЫЧКО

з нагоды

Крэпасць зноў перамагла

Мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой» адзначаны галоўнай ўзнагародай прэміі *Ziva Award* 2019, заснаванай міжнародным фондам «Форум славянскіх культур».

Цырымонія ўручэння ўзнагарод адбылася ў Чарнагорыі, у горадзе Бар. У якасці намінантаў былі вылучаны 25 музеяў з Беларусі, Босніі і Герцагавіны, Польшчы, Расіі, Паўночнай Македоніі, Сербіі, Славакіі, Славеніі, Украіны, Харватыі і Чэхіі. На працягу года члены журы — 13 музейных экспертаў са славянскіх краін і Еўрапейскай музейнай акадэміі — азнаёміліся з усімі прэтэндэнтамі. І толькі пасля гэтага на пачатку кастрычніка абвясцілі сваё рашэнне. Лаўрэатамі сталі «Брэсцкая крэпасць-герой» (намінацыя «Найлеп-

шы славянскі аб'ект спадчыны») і Дзяржаўны музей палітычнай гісторыі ў Сакт-Пецярбургу (намінацыя «Найлепшы славянскі музей»).

Узнагарода, безумоўна, прэстыжная. «На міжнародным узроўні культурная супольнасць прызнала значнасць нашага мемарыяльнага комплексу ў справе захавання гістарычнай памяці абаронцаў радзімы», — адзначыў дырэктар мемарыяльнага комплексу Рыгор Бысюк.

У Брэсцкай крэпасці ў 2018—2020 гадах па праекце Саюзнай дзяржавы праводзіцца капітальны рамонт, рэстаўрацыя і музеефікацыя асобных будынкаў. У пачатку года для наведваль-

нікаў адкрылася экспазіцыя «Летапіс Брэсцкай крэпасці». Завершаны работы па кансервацыі руін Белага палаца, інжынернага ўпраўлення, скончаны капітальны рамонт сцяпоў 333-га стралковага палка. У 2020 годзе пачнецца работа па рамонце і музеефікацыі V форта.

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ

надзённае

Геаграфія кнігарняў

Сёння ў ААТ «Белкніга» працуе 102 гандлёвыя аб'екты — кнігарні, кіёскі, павільёны. Праўда, статыстыка часам мяняецца: то ў большы бок, то ў меншы. Апошнім часам яна змянілася за кошт закрыцця кніжных кіёскаў.

Наўмысна прадстаўляем геаграфію размяшчэння гандлёвых аб'ектаў «Белкнігі» як найбольш буйную сетку па продажы кніг у нашай краіне. Ёсць яшчэ гандлёвая кніжная сетка ў Белкаапсаюз. Працуе ў Беларусі і шмат прыватных кнігарняў.

Што да «Белкнігі», то геаграфія наступная: у Мінску — 22 крамы, 7 кіёскаў, павільён; у Мінскай вобласці — 10 крам; у Брэсце і Брэсцкай вобласці — 13 магазінаў, па адным кіёску і павільёне; у Віцебску і вобласці — 16 крам, кіёск, 3 павільёны; у Гомелі і вобласці — 11 магазінаў і павільён; у Гродне і вобласці — 12 крам; у Магілёве і вобласці — 3 крамы.

Самыя буйныя магазіны, зразумела, у Мінску — «Цэнтральная кнігарня» і «Светач». Калі гаварыць пра раённыя цэнтры, гарады абласнога падпарадкавання, якія маглі б пахваліцца наяўнасцю ў іх кнігарняў, то пералік іх роўны 21. Яшчэ кнігарні ёсць у Смільчане і Бараўлянах на Міншчыне, у Новадзвонкі на Віцебшчыне, у Бярозаўцы на Гродзеншчыне. Вось і ўся геаграфія!

З просьбай пракаменціраваць сітуацыю мы звярнуліся ў Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Як высветлілася, за апошнія гады, нягледзячы на тое, што ў прыняцці рашэння першасным з'яўляецца эканамічны аргумент, перакананне, ці выгадна ў тым ці іншым месцы адкрываць кнігарні, новыя аб'екты ўсё ж адкрываюцца. Як прыклады сёлета — кнігарні «Букніст» у Магілёве і «Санет» у Слоніме. Параўнальна нядаўна адчынілі дзверы гандлёвыя аб'екты «Белкнігі» ў Бараўлянах, Іванаве, Ганцавічах, Оршы, Бабруйску. Будзем рухацца і далей. Вельмі спадзяёмся на падтрымку мясцовай улады ў гэтых клопатах, а таксама на працу кніжных выдавецтваў, якім, несумненна, таксама варта пашыраць геаграфію распаўсюджвання кнігі.

Сяргей ШЫЧКО

Раман-сага ад харвацкага аўтара

Зміцер Колас выпускаў раман харвацкага літаратара Міленкі Ергавіча «Арэжавы палац» у перакладзе на беларускую мову.

Некалькі слоў пра змест твора, жанр якога вызначаны як раман-сага. У «Арэжавым палацы» ідзе расповед пра тое, як складвалася жыццё адной сям'і ў далматынскім горадзе Дуброўнік і яго наваколлі. Пятнаццаць роздзелаў выдання запрашаюць нас здзейсніць віртуальнае падарожжа праз XX стагоддзе. Але — падарожжа з адваротным адлікам часу. У 2002 годзе пачатак — у псіхічным зломе і смерці 97-гадовай Рэгіны Дэлівалэ. А заканчэнне — яе нараджэнне. У звычайных на першы погляд мастацкіх карцінах жыцця — драмы і трагедыі. Фактычна раман-сага ўяўляецца мастацкімі ўводзінамі ў гісторыю Югаславіі XX стагоддзя.

Тыраж кнігі, якую пераклаў на беларускую мову Сяргей Шупа, — 500 асобнікаў. Нельга не заўважыць, што гэтае выданне — трэцяя кніга Міленкі Ергавіча на беларускай мове. Раней былі выданні «Сараеўскае мальбара» і «Іншала, мадонна, іншала». Пераклад «Арэжавага палаца» на беларускую мову падтрыманы Міністэрствам культуры Харвацкай Рэспублікі.

Міленка Ергавіч нарадзіўся ў 1966 годзе ў Сараеве. Лічыцца адным з найболей цікавых сучасных баснійскіх і харвацкіх пісьменнікаў. Закончыў філасофскі факультэт Сараеўскага ўніверсітэта. Займаўся журналістыкай. З 1993 года жыве ў Заграбе. Выдаў зборнікі вершаў «Абсерваторыя Варшава» (1988), «Нябесная каманда» (1992), «Па заледзянелым мосце» (1996), шэраг раманаў і апавесцей. Творы М. Ергавіча перакладзены на розныя мовы народаў свету.

Сяргей ШЫЧКО

12 кастрычніка — 80 гадоў з дня нараджэння Іны Холадавай (1939—2008), мастацтвазнаўца, музейнага работніка.

13 кастрычніка — 120 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Жыркевіча (1899—1984), мовазнаўца, заслужанага дзеяча навукі БССР.

13 кастрычніка — 120 гадоў з дня нараджэння Дзмітрыя Курдзіна (1899—1937), драматурга, паэта.

14 кастрычніка — 120 гадоў з дня нараджэння Адама Бабарэкі (1899—1938), празаіка, паэта, крытыка.

14 кастрычніка — 75 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Глушко (1944—1998), мастака, графіка.

15 кастрычніка — 110 гадоў з дня нараджэння Сяргея Ракіты (сапр. Законнікаў) (1909—1942), паэта.

15 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Лявона Случаніна (сапр. Лявонці Шпакоўскі) (1914—1995), паэта.

15 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Анцінеі Мурашкі (1924—2011), мовазнаўца.

15 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Солапава (1924—2019), баяніста, педагога, дзеяча самадзейнага мастацтва, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

15 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Мікалая Якуніна (1924—1985), мастака тэатра.

15 кастрычніка 75 гадоў спаўняецца Зіновію Прыгодзічу, празаіку.

15 кастрычніка — 70 гадоў з дня нараджэння Віктара Дубравы (1949—1994), мастака.

15 кастрычніка 70-годдзе святкуе Аляксей Якімовіч, празаік, драматург, дзіцячы пісьменнік.

16 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Васіля Ярмоленкі (1924—1981), мастака, педагога.

17 кастрычніка 60-гадовы юбілей адзначае Аляксандр Даманаў, мастак.

18 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Пятра Кірыльчанкі (1914—1997), альтыста, педагога, дырыжора, заслужанага артыста БССР.

Па благаслаўненні Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Паўла, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі ў Доме Масквы 16—17 кастрычніка ў Мінску пройдзе праваслаўная кніжная выстаўка-форум «Радасць слова», паведамляе афіцыйны партал БПЦ. Экспазіцыя прадставіць літаратуру, якая выпускаецца беларускімі і расійскімі праваслаўнымі выдавецтвамі. Плануецца канферэнцыя на тэму «Подзвіг навамучанікаў», а таксама семінар, прысвечаны пытанням узаемадзеяння царкоўнай і дзяржаўнай бібліятэчных сістэм. У форуме возьмуць удзел беларускія праваслаўныя пісьменнікі, пісьменнікі — лаўрэаты Патрыяршай літаратурнай прэміі імя святых роўнаапостальных Кірыла і Мяфодзія. Будзе арганізавана фотавыстаўка «Афон. 1000-годдзе прысутнасці рускага манаства на Святой гары».

У Сафійскім саборы Полацка з 20 кастрычніка да 24 лістапада адбудзецца XXIV Міжнародны фестываль арганнай музыкі «Званы Сафіі». Пад купалам храма выступяць музыканты з Беларусі, Францыі, Германіі, Расіі, Польшчы і Японіі. У дні фестывалю разам з арганам аматары музыкі атрымаюць асалоду ад гучання барочнай трубы, кларнета, саксафона, аркестра, хору і блокфлейты. Фестываль адкрыецца канцэртам арганісткі Сафійскага сабора Ксеніі Пагарэлай, камернага хору Гомельскай абласной філармоніі і аркестра «Еўропа-цэнтр».

Брэсцкі тэатр лялек прапануе спектакль «Сотнікаў» паводле аднайменнай аповесці Васіля Быкава на Нацыянальную тэатральную прэмію. Прэм'ера «Сотнікава» адбылася 4 верасня — ёю заслужаны калектыв адкрыў свой чарговы сезон у новым будынку тэатра лялек. А ўжо менш як праз месяц спектакль атрымаў першую ўзнагароду — дыплом за найлепшую рэжысуру XXIV Міжнароднага тэатральнага фестывалю «Белая вежа». Паводле інфармацыі БелТА, над пастаноўкай працавала творчая група з Санкт-Пецярбурга. Галоўны рэжысёр Вялікага тэатра лялек Санкт-Пецярбурга Руслан Кудашоў паставіў у Брэсце не адзін спектакль, якія цяпер — візітка тэатра.

Рэжысёрскі варыянт сцэнарыя фільма «Андрэй Рублёў» з алоўкавымі праўкамі некаторых раскадровак прадалі за 2,6 мільёна рублёў на аукцыёне «12й стул», паведамляе РІА «Новости». Сцэнарый, напісаны Андрэем Таркоўскім у суаўтарстве з Андрэем Канчалюўскім у 1965 годзе, у 37 раз перавысіў стартую ацэнку ў 70 тысяч рублёў. Другім топ-лотам раздзела «Мастацтва кіно» стала рэжысёрская распрацоўка «Сталкера» па матывах адной з частак аповесці Аркадзя і Барыса Стругацкіх «Пікнік на ўзбочыне» з аўтографам Таркоўскага. Яна стартвала са 180 тысяч рублёў і была прададзена за адзін мільён 600 тысяч.

Знакамітая карціна Леанарда да Вінчы «Мона Ліза», вядомая таксама як «Джаконда», пасля двухмесячнага перапынку, выкліканага рамонтнымі работамі ў Луўры, вярнулася на звычайнае месца. Захавальнік жывапісу італьянскага Рэнесансу ў музеі Венсан Дэль-евен распавёў радыёстанцыі *Europe 1* аб новаўвядзеннях, якія суправаджаюць вяртанне палатна ў «родную залу». «Мона Ліза» атрымала іншы фон: сцены залы перафарбаваны са светлажоўтага ў цёмна-сіні колер, які будзе лепш падкрэсліваць колеры самой карціны. Карціна накрытая новым ахоўным шклом — па словах захавальніка, абсалютна празрыстым, паведамляе РІА «Новости». У зале будуць арганізаваны дзве чаргі для наведвальнікаў такім чынам, каб дазволіць публіцы падыходзіць да шэдэўра на максімальна блізкую адлегласць.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Алег Ждан:

«Перш за ўсё я чытач, пісьменнік — потым»

Кожны творца, пішучы мастацкія і немастацкія тэксты, заўсёды слухае сваё сэрца. Згэтуль вынікаюць і розныя мэты, і розныя задачы, і рознае бачанне таго, якой літаратура павінна быць і якой стане ў будучым. Адно дакладна — яна ніколі не згубіць сваіх пазіцый, якія б перыяды застою ці адраджэння ёй ні прарочылі. У гэтым упэўнены наш суразмоўца Алег Ждан, пісьменнік шматгранны і самадастатковы. Да таго ж пераможца сёлетняй Нацыянальнай літаратурнай прэміі за найлепшы твор прозы — кнігу «Геній». Упэўненасці яму надае і багаты жыццёвы досвед, і асабістае пачуццё мастацтва, і, галоўнае, штодзённая праца ў якасці рэдактара аддзела прозы ў часопісе «Нёман».

— Алег Аляксеевіч, віншую з атрыманнем Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Ведаеце, самі ўдзельнікі часта выказваюць розныя меркаванні наконт патрэбнасці і важнасці конкурсаў. Якое ў вас стаўленне да літаратурных прэміяў? Яны стымулююць аўтараў?

— У мяне цалкам станоўчае стаўленне да літаратурных конкурсаў. Але кажаць, што яны стымулююць аўтараў, не магу. Як правіла, натхняюць зусім іншыя прычыны, таму што пішучы аўтары не з надзеяй на прэмію, а з надзеяй на публікацыю. Спачатку не думаюць нават пра фінансавы складнік — гэта ўжо пазней, пачынаючы сваё апавяданне ці верш на старонках, напрыклад, часопіса, могуць нясмела пацікавіцца: а ганарар будзе? Будзе! Толькі, на жаль, ганарары часам затрымліваюцца. Але калі казаць пра сітуацыю ўвогуле — чым больш літаратурных спаборніцтваў, тым лепш!

— Відаць, што вы атрымліваеце задавальненне ад сваёй працы, інакш бы ўжо даўно закінулі гэтую справу. Між тым атрыманне прэміі сведчыць і аб прызнанні калег...

— Безумоўна, задавальненне атрымлівае любы аўтар, інакш літаратура даўно б скончыла сваё існаванне ці зусім не ўзнікла ў культуры. А задавальненню безліч: калі з'яўляецца ідэя, калі пачынае вымалёўвацца сюжэт, калі знаходзіцца нейкае патрэбнае слова і, нарэшце, калі фінал пацвярджае правільнасць задумы. А яшчэ ёсць асаблівае задавальненне — хоць здараецца гэта не так ужо часта — атрымліваць водгукі ад калег. І нават мазяхісцкае: калі незнаёмы чытач знянацку напіша, маўляў, ты, мужчына, не маеш права пісаць ад імя жанчыны (ёсць у мяне апавяданне «Сабачы бог») ці што, як ні старайся, а лепш за Уладзіміра Караткевіча не напішаш (гэта пра кнігу «Князь. Гасударыня. Епіскап») або калі аказваешся ў тупіку сам-насам з агрэсіўным, але літаратурна падкаваным чытачом. Але самае чаканае для мяне — водгукі ад маіх землякоў з горада Мсціслава, аднакласнікаў і аднакурснікаў з розных універсітэтаў, дзе пашчасціла вучыцца. Часцей за ўсё іх меркаванні супадаюць. Трэба сказаць, і звязваюцца са мной толькі ў тых выпадках, калі той ці іншы твор спадабаўся.

— Каго вылучаеце з сучасных беларускіх празаікаў?

— Не лічу сябе кампетэнтным у беларускамоўнай літаратуры, але люблю творы многіх сучасных пісьменнікаў: апавесці Андрэя Федарэнкі, апавяданні

Уладзіміра Сцяпана, вершы і апавяданні Алеся Бадака, паэзію і прозу Віктара Гардзея, вершы і лірыка-філасофскія натагкі Казіміра Камейшы ды іншых. На жаль, часта кнігі многіх таленавітых аўтараў ляжаць на паліцах. Складана гаварыць, з чым гэта звязана. Магчыма, знізілася масавая чытацкая цікавасць, магчыма, некаторыя людзі наўпрост не ведаюць, што ёсць цудоўныя сучасныя беларускія празаікі. Безумоўна, пра такіх пісьменнікаў трэба больш гаварыць.

— Зараз многія аўтары падтрымліваюць стасункі са сваёй аўдыторыяй праз сацыяльныя сеткі: гэта лёгка, хутка, заўсёды ёсць упэўненасць, што напісанае прачытае менавіта той, каму гэта патрэбна. У гэтай сувязі ім неабавязковыя творчыя сустрэчы. Гэта спрыяе збліжэнню ці аддаленасці?

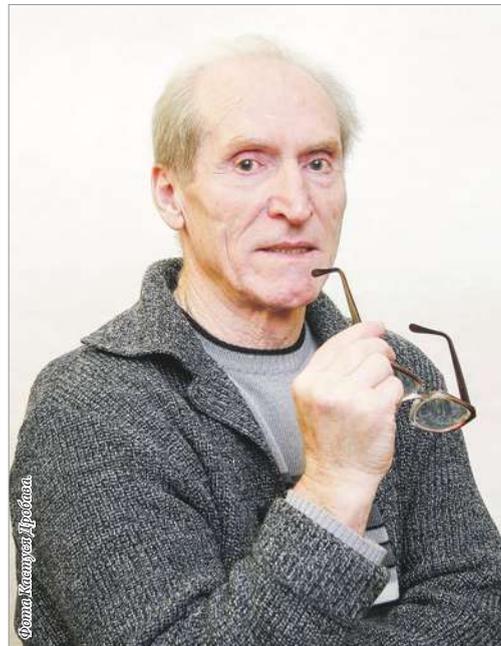
— Мне творчыя сустрэчы не патрэбны. Сумняюся, што яны патрэбны і чытачам, хоць я часта сустракаўся з імі ў бібліятэках і школах, калі пісаў дзіцячыя творы (атрымалася тры кнігі). Мне няма чаго сказаць вялікай зале. Пра ўсё галоўнае, што я маю, пішу ў апавяданні і апавяданнях. Дарэчы, асобных сустрэч адзін на адзін з чытачамі ў мяне было нямала: можна шмат выказаць і, што самае важнае, многае пачуць.

— Вы даўно працуеце рэдактарам аддзела прозы часопіса «Нёман», таму як ніхто іншы маеце магчымасць назіраць за тым, што адбываецца ў сучасным літаратурным працэсе краіны. У чым бачыце яго адметнасць сёння?

— Сапраўды, даводзіцца вельмі шмат чытаць, а гэта і высокамастацкія творы, і малапрафесійныя спробы, якія таксама сустракаюцца. Відавочна, паступова мяняюцца тэмы, мяняецца лексіка і стылістыка. Ёсць уражанне, што гасне грамадзянскасць твораў, але больш яскравае асабістае жыццё — такі, відаць, перажываем перыяд. Зноў жа, няшмат хто зараз піша тоўстыя раманы, часцей — апавесці, апавяданні. Сам такі. Не думаю, што вялікія формы важныя для чытачоў. Але, як ні дзіўна, яны актуальныя для буйных выдавецтваў. Відаць, яны ведаюць, што робяць.

— Што для вас рэдактарская праца? Ці ёсць жаданне напісаць пра яе асобна, як гэта робіць, напрыклад, Віктар Шніп?

— У сваім жыцці я паспрабаваў сябе ў многіх прафесіях: перада мной было шмат дарог. Адна з іх — магчымасць застацца ў Маскве, калі вучыўся ў Літаратурным інстытуце. Але адмовіўся, таму

што тут — радзіма, тут маці. Была і праца на кінастудыі — таксама рэдактарская, толькі са сваімі асаблівасцямі. Але праца ў «Нёмане» для мяне аказалася самай цікавай з усіх магчымых варыянтаў. Гэты занятак мае для мяне немалое значэнне: ён напаўняе штодзённае жыццё. Але і прыносіць радасць, калі ў самацёку раптам вылоўліваеш нешта з іскрой таленту. Ці, бывае, растлумачыш аўтару, які трэба дапрацаваць рукапіс: пойдзе пакрыўджаны, але праз месяц вернецца да цябе як да найлепшага з людзей. Тады і адчуваеш сябе на сваім месцы. Бо рэдактар зацікаўлены, каб атрымаць добры твор. І я кожны рукапіс адкрываю з надзеяй на тое, што твор будзе цікавы і мне, і чытачу. Таму, як правіла, з праўкамі аўтары пагаджаюцца. Ды і з пісьменнікамі, у якіх свае погляды на твор і на літаратуру ўвогуле, ёсць пра што спрачацца. Дарэчы, я ўжо напісаў апавяданне пра жыццё рэдактара — «Апошні сябар». А зараз хачу напісаць апавяданне пра пісьменніцкую працу. Яно будзе называцца «Малітва». Што атрымаецца — паглядзім. Увогуле, сюжэты прыходзяць выпадкова. І калі яны цікавыя, знаходзяцца і час, і ўспаміны, і назіранні.

— Вашу прозу, нягледзячы на вернасць стылю, параўноўваюць з творамі і Чэхава, і Распуціна, і Шукшына. Да якога напрамку самі сябе адносіце?

— Дзякуй тым, хто параўноўвае мяне з такімі надзвычайнымі пісьменнікамі. Сам не адчуваю права стаць у гэты шэраг. Магу толькі захапляцца іх творчасцю. Калі казаць пра літаратурны ўплыў увогуле — уплывалі ўсе, каго чытаў. Зусім нядаўна перачытваў Булгакава і проста адчуваю, як яго проза і драматургія зноў надоўга астаяваліся ў маёй галаве. Так сама было з Талстым некалькі гадоў таму. Вельмі карысная справа — нанова прачытаць добрую рэч.

— Вашы кнігі — гэта найперш вашы героі. Вы нават больш назіральнік у творах, аддзяляеце сябе ад герояў. Ці не захацелася б раскажаць больш пра сябе як пра асобу? Ці, магчыма, ужо ўвасобілі свае думкі і ўчынкі ў нейкім героі?

— Наогул, пісьменнік заўсёды гаворыць

пра сябе. Галоўны герой расказвае пра свае пачуцці, думкі, перажыванні. Прынамсі, у рэалістычнай літаратуры. З мяне такога ўзроўню самалюбавання дастаткова. Хаця я напісаў мемуар «Знаёмыя твары». Зрэшты, там таксама не асабліва расхваліўся, больш раскажаў пра свой горад, пра дзяцінства і юнацтва сваіх сяброў, пра школьных настаўнікаў. На мой погляд, асноўная задача літаратуры — даваць задавальненне. Толькі забаўляць мала — трэба ставіць пытанні, якія хвалююць цябе, і адказваць на іх. І калі тыя ж пытанні цікаваць чытача — гэта поспех.

— Ці згодні вы з думкай, што ў вашай прозе створаны своеасаблівы партрэт беларускага народа?

— Такая задача па сілах толькі нацыянальнай літаратуры — і беларускамоўнай, і рускамоўнай. Асобны пісьменнік можа прапанаваць толькі штрыхі да гэтага партрэта. Чалавек — вялікая тайна, нават для самога сябе. У кожнага ёсць надзеі, і што з іх вырасце, ніхто не ведае. Герой маёй кнігі «Геній» таксама мае безліч надзей, памкненняў, але што атрымаецца ў выніку, пакуль няясна. Ён застаецца адзінокай.

— Хто ён, сучасны беларускі чытач? Якім ён стане з трансфармацыяй самой літаратуры?

— Пытанне няпростое. Зараз чытачу цікава, як людзі пражываюць сённяшні дзень, як ставяцца да сённяшніх праблем, як любяць і ненавідзяць... Сучасны беларускі чытач найперш інтэлігент і, як мне бачыцца, цікавая асоба. Правільней было б спытаць: якой будзе літаратура са змяненнем чытача. А ён, бяспрэчна, будзе змяняцца. Помніцца, інтэлігентная публіка ў размове з літаратарамі лічыла сваім абавязкам папрасіць прабачэння: «Прабачце, я неяк не сачу апошнім часам за літаратурай». Зараз такая фраза нікому не прыйдзе ў галаву. Няма калі! Але разумны, удумлівы, інтэлігентны чытач будзе заўсёды. Выбачайце, я і сам такі. Перш за ўсё я чытач, пісьменнік — потым... Хоць літаратура і будзе змяняцца, яна не страціць сваёй ролі. Зараз мы чытаем творы XIX стагоддзя, але разумеем аўтараў і іх герояў. Таксама будзе і надалей. У наступным стагоддзі будучы чытаць і нашы творы, няхай не ўсіх — некаторых абавязкова.

— Існуе меркаванне: для таго, каб напісаць твор, якім будучы чытаць дзве рэчы. Па-першае, пісаць пра тое, што бачыш навокал (ёсць вялікі шанец напісаць праўду), і, па-другое, пісаць пра тое, аб чым марыш. Як у вас з другім пунктам?

— Згодні. Шанс напісаць праўду — галоўны шанс літаратуры. Уласна кажучы, толькі праўда жывіць сапраўдную літаратуру. Тое ж робіць і мара. Калі мае сюжэты заканчваюцца не вельмі сумна — гэта і ёсць мая немагчымая мара пра ўсёагульнае шчасце — сваё і ваша.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Актуальная форма, альбо Стаўка на інавацыі

Якая будучыня ў музеяў Беларусі?

Першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Карчэўская выступае з прывітальным словам на адкрыцці музейнага форуму «Музеі Беларусі».

У беларускіх музеях зараз адмаўляюцца ад традыцыйных маналагічных экскурсій і лекцый, усё больш актыўна ўцягваюць наведвальнікаў у музейныя мерапрыемствы. Укараняюцца сучасныя метады, у тым ліку з выкарыстаннем высокатэхналагічных сродкаў: тэатралізаваныя паказы і гістарычныя рэканструкцыі, музейныя фестывалі і канцэрты, музейныя гульні і квэсты, інтэрактыўныя экскурсіі і лекцыі, творчыя майстэрні і майстар-класы. Ствараецца інклюзіўнае асяроддзе для людзей з абмежаванымі магчымасцямі і асаблівасцямі развіцця (напрыклад, выкарыстанне аўдыягіда для слабаўдушчых). Беларускія музеі масава прадстаўлены ў сетцы інтэрнэт — валодаюць уласнымі вэб-сайтамі і вядуць старонкі ў сацсетках.

— Форум арганічна ўлічваецца ў мерапрыемствы, якія ў нас праводзяцца да тысячагоддзя горада, — адзначае намеснік старшыні Брэсцкага аблвыканкама Генадзь Барысюк. — Статус культурнай сталіцы СНД пацвярджае тое, што горад развіваецца ў розных напрамках. У Брэсце створаны дастаткова сур'езны музейны кластар, дзе ёсць што паказаць, чым падазліцца. Важна, што нашы музеі не стаяць на месцы, яны знаходзяцца ў трэндзе музейнай дзейнасці, становяцца адным са складнікаў турыстычнага бізнесу.

Тэма «Музей: навука, інавацыі, камунікацыі», заяўленая для IV Нацыянальнага форуму «Музеі Беларусі», стала ў найвышэйшай ступені актуальнай. На сучасным этапе развіцця айчыннай культуры неабходна актывізаваць інавацыйную палітыку, для чаго варта дзяліцца дасягненнямі і сумесна вызначаць стратэгічныя мэты развіцця. Вялікія перспектывы адкрывае наладжанне ўзаемадзейня паміж музейнымі ўстановамі і навуковымі арганізацыямі.

— У Брэсце прайшоў самы маштабны форум з усіх папярэдніх, — адзначае першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Карчэўская. — Арганізатарам давялося пастарацца, каб размясціць усіх жадаючых. Асноўны ўпор сёлета мы зрабілі на сувязь з інавацыямі. Музей з'яўляецца не проста месцам, дзе захоўваюцца духоўныя каштоўнасці — ён становіцца мультыкультурным цэнтрам, які перш за ўсё цікавы моладзі і дзецям. Кожны музей стараецца знайсці свае формы работы і прыцягнення наведвальнікаў.

Падчас цырымоніі адкрыцця форуму Наталля Уладзіміраўна зачытала вітальнае слова намесніка прэм'ер-міністра Беларусі Ігара Петрышэнкі на адрас удзельнікаў нацыянальнага форуму. «Місія музеяў у XXI стагоддзі незвычайна адказная: духоўнае ўзбагачэнне грамадства, фарміраванне пачуцця гонару за нашу гісторыю, дапамога маладому пакаленню ў разуменні мінулага і сучаснасці. Упэўнены, што форум паспрыяе развіццю музейнай справы, узбагаціць яго інавацыйнымі формамі і падыходамі, павысіць міжнародны аўтарытэт айчынных музеяў», — звярнуў увагу віцэ-прэм'ер.

ДЗЕЛАВАЯ ПРАГРАМА

Адной з важных частак у межах форуму традыцыйна стала дзелавая праграма. Але ж сёлета яе фармат змяніўся. Калі мінулы раз гэта была канферэнцыя, якая доўжылася ўвесь форум, то цяпер арганізатары вырашылі скараціць яе да чатырох гадзін (па дзве ў кожны дзень), каб змаглі папрысутнічаць ўсе спецыялісты па музейнай справе. Падчас дзелавой праграмы выступілі 8 экспертаў з Беларусі і замежных краін з дакладамі аб новых дасягненнях у галіне навуковых даследаванняў музеяў. Арганізатарам дзелавой праграмы стала дырэктар фонду «Культурная спадчына і сучаснасць» Ала Шашкевіч.

З Расійскага інстытута культуралогіі ў Брэст прыехала Ірына Чувлава, якая з'яўляецца галоўным захавальнікам Музея рускага мастацтва ў Арменіі. Яна расказала пра навуковыя пошукі, якія праводзяцца сёння іх музеем. Прадстаўнікі Украіны выступілі з дакладам пра ролю музеяў ва ўстойлівым развіцці. Старшынёй журы

стаў экс-прэзідэнт Міжнароднай рады музеяў (ICOM) Ханс-Марцін Хінц — эксперт сусветнага ўзроўню, чыё меркаванне вельмі значнае для музейнай грамадскасці. У дзелавой праграме ўзялі ўдзел каля 300 чалавек.

— Цікаваць да дзелавой праграмы была заўсёды, таму што яна выступае своеасаблівай дыялогавай пляцоўкай прафесіяналаў, — патлумачыла Ала Шашкевіч. — Музейшчыкам неабходны глабальныя сустрэчы і абмеркаванні. А форум якраз і дае такую магчымасць, таму ўсе з задавальненнем удзельнічаюць у ім, пашыраючы прафесійныя гарызонты.

Падчас дзелавой праграмы ўдзельнікі абмяркоўвалі абсалютна новы падыход да разумення музея ў грамадстве і музейнай дзейнасці. Таму адзін з круглых сталоў быў прысвечаны менавіта гэтаму пытання. Акрамя таго, у межах дыскусійнай платформы ўдзельнікі паспрабавалі вызначыць рэкамендацыі для развіцця музейнай справы Беларусі на наступныя два гады, а магчыма, і больш далёкую перспектыву. Яны заключаюцца ў пошуку новай мадэлі інфармацыйна-інавацыйнага падыходу.

ЭКСПАЗІЦЫЯ

У лёгкаатлетычным манежы Брэста разгарнуліся інтэрактыўныя выстаўкі, дзе кожны мог знайсці экспазіцыю для сябе. Сярэднявечная гісторыя, народная творчасць, Вялікая Айчынная, лічбавыя тэхналогіі, творчасць авангардыстаў і нават навуковыя эксперыменты. Ужо адкрыццё форуму, дзе сувядучым выступіў робат-гід Міроша, распрацаваны ў Брэсцкім дзяржаўным тэхнічным універсітэце, паказала: беларускія музеі сёння — гэта не «закамянелыя» экспазіцыі, а інтэрактыў. Любы наведвальнік мог у адзін дзень адразу пабываць у 126 музеяў.

На самым уваходзе ў манеж можна было патрапіць у Музей праса (г. Мінск). Далей прапанавалі бліжэй пазнаёміцца з музеем Вавёркі (Гродзенская вобласць) або паспрабаваць цукерак з адпаведным начиннем з вішнёвай сталіцы Беларусі — Глыбокага (Віцебская вобласць). Вочы разбягаліся ад артэфактаў, сучасных «прымочак» і актыўнасцей для дзяцей. Можна было склацаць пазлы, з дапамогай спецыяльных акулераў трапляць у гістарычныя рэальнасці, пайсці папаляваць на старажытных жывёл, выпіць травяны чай у партызанскай зямлянцы ці ўзяць ўрокі фехтавання ў высякародных шляхцічаў. Ад перспектывы цікавага адукацыйнага знаёмства не проста з музеямі, але і з рэгіёнамі хацелася адтэрмінаваць апошні дзень мерапрыемства.

Сапраўдную беларускасць у форум прыўнеслі работнікі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, якія прывезлі ў Брэст купалаўскую таполю. Побач з ёй стаяў дом, у якім з 1927 па 1941 год жыў народны паэт Беларусі. Тут жа побач вучылі пісаць пяром.

Музей гісторыі Віцебскага народнага мастацкага вучылішча прапанаваў не толькі дакрануцца да творчасці Марка Шагала, але і набыць аксесуары, выкананыя ў стылі авангардызму. У павільёне можна было бліжэй пазнаёміцца з асобай Марка Шагала дзякуючы вялікай колькасці мультымедыяных аб'ектаў.

А адыходзіш два крокі ўбок, і вось ужо вітаешся са шляхцічамі, якія падмаюць кубкі за здароўе дарагіх гасцей. Так сустракаюць наведвальнікаў супрацоўнікі Мазырскага аб'яднанага краязнаўчага музея, якія прадставілі на форуме экспазіцыю гістарычнага цэнтра «Мазырскі замак», макет якога быў пабудаваны да 850-годдзя горада. Навуковыя супрацоўнікі і мазырскія рэканструктары не толькі праводзілі экскурсію па старадаўняму замку, але прапаноўвалі прымераць рыцарскія даспехі і зрабіць сэлфі са зброяй тых часоў.

Шырока была прадстаўлена на форуме тэма Вялікай Айчыннай вайны. Ад Віцебска да Брэста. На пляцоўцы Бягомльскага музея народнай славы ўвесь час можна было пачуць аўтэнтычны патэфон аднаго з буйных партызанскіх падраздзяленняў Віцебшчыны.

А ў партызанскай кухні ўрочышча Хаваншчына Івацэўскага раёна на імправізаваным канцэрце сабраліся не толькі байцы-партызаны, але і журналісты падпольнай абласной газеты «Зара», якая друкавалася ў Хаваншчыне ў гады акупацыі. Тут работнікам музея таксама дапамагалі рэканструктары-валанцёры. Можна было не толькі адчуць смак партызанскай кухні, але і патанцаваць пад рамантычную музыку акардэона.

Барысаўскі аб'яднаны музей захапіў наведвальнікаў фотазонай. Тут прапаноўвалі скарыстацца рознымі аксесуарамі, якія можна ўбачыць на фотаздымках барысаўчан дваццатага стагоддзя. Галоўным экспанатам павільёна стаў альбом сям'і Бычгоўскіх. Галава сям'і быў тэхнікам-будаўніком — менавіта ён канструяваў першыя развадныя масты Барысава.

Па суседстве гасцей запрашаў «Бездзежскі фартушок» — музей народнай творчасці з Драгічынскага раёна, дзе амаль цалкам аднавілі палескі побыт пачатку дваццатага стагоддзя. Тут сабрана ўнікальная калекцыя фартушкоў. А таксама захоўваюцца лісты са старадаўнімі рэцэптамі. Так, напрыклад, гаспадыня павільёна прапаноўвала гасцям пакаштаваць сала з макухай. Макуха — гэта высушанае і перамолае льяное насенне. Смак гэты вясны. І гэта той выпадак, калі лепш адзін раз пакаштаваць. А ягудныя і фруктовыя адвары, якімі трэба запіць сала, падавалі ў гліняных куфлях, якія таксама робяць на Палессі.

БЯРЭСЦЕ

Адной з найважнейшых падзей форуму «Музеі Беларусі» стала адкрыццё абноўленага археалагічнага музея «Бярэсце», які знаходзіцца каля заходняй мяжы Беларусі, на мысе, утвораным зліццём рэк Заходні Буг і Мухавец, каля сцен легендарнай Брэсцкай крэпасці.

Экспазіцыя «Бярэсця» здзівіць нават самых дасведчаных музейшчыкаў. Усе экспанаты арыгінальныя, датуецца XIII стагоддзем. Гэта ў прамым сэнсе старажытнаславянскі квартал у рэальным маштабе, нічога падобнага ў свеце няма. Яго знайшлі ў 1968 годзе. Тут і старажытныя маставыя, культура, побыт і пісьменнасць. Можна не толькі ўбачыць, як жылі першыя бярэсцейцы, але і нават пачуць гукі старажытнага горада.

Экспазіцыя Рагачоўскага музея народнай славы.

Падчас рээкспазіцыі ў музеі абнавілі ўсе 14 залаў: стала больш інтэрактыўнасці, з'явілася аўдыясуправаджэнне, выкарыстоўваюцца QR-коды, 3D-акулеры. Жадаючыя могуць зазірнуць у кіназал, дзе паказваюць гістарычныя і дакументальныя фільмы пра Бярэсце. На рэканструкцыю музея было выдаткавана 1,5 млн рублёў з абласнога бюджэту.

У фондах музея ўвогуле захоўваецца 43 тысячы прадметаў, так што музейная экспазіцыя — гэта ўсяго толькі малая частка таго багацця, якім на самай справе валодае музей. Пасля рээкспазіцыі ўпершыню выстаўлена на агляд шырокая публікі мноства прадметаў з дрэва, вырабы са скуры, берасцянныя фрагменты, а таксама кафля, якая ўпрыгожвала печы Берасцейскага замка. Да пераліку цікавых новаўвядзенняў можна таксама дадаць скульптурныя кампазіцыі і аб'ёмныя інсталяцыі. Напрыклад, з'явілася інсталяцыя «Культурны пласт»: яна дазваляе прасачыць, якія культурныя пласты былі ў раскопе і што знайшлі ў тым ці іншым з іх. Пасля правядзення пошукаў і кансультацый з супрацоўнікамі Акадэміі навук была зроблена інсталяцыя «Берасцянныя ў зімовай вопратцы». Пра гісторыю горада наведвальнікам таксама расказваюць малыя архітэктурныя формы і інфармацыйныя стэнды, устаноўленыя на прылеглай тэрыторыі.

Галоўны экспанат музея — археалагічны раскоп з жыллымі і гаспадарчымі пабудовамі XIII стагоддзя, які займае плошчу 1118 квадратных метраў. На глыбіні 4 метраў знаходзіцца частка рамеснага квартала — 28 драўляных жылых і гаспадарчых пабудоў, дзве вулічныя маставыя, частакол, рэшткі глінабітных печоў.

ВЫНІКІ

Усе ідэі і канцэпцыі музеяў былі прадстаўлены не толькі дзеля таго, каб паказаць патэнцыял наведвальнікам, але і паспаборнічаць у конкурсе прафесійнага майстэрства. Вызначэнне пераможцаў адбылося ў намінацыях «За найлепшую культурна-адукацыйную праграму», «За навацыі ў музейнай дзейнасці», «За найлепшае музейнае выданне», «За найлепшае прадстаўленне музея на экспазіцыі форуму», «За найлепшыя экспазіцыйна-выставачныя праекты». З інфармацыяй пра пераможцаў можна пазнаёміцца на сайце Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтар

«Кліч вышыні,
нябачнай у смузе...»

Вераснёўскі нумар «Польмя» адкрываецца паэтычнай падборкай пад назвай «Колы часу». Аўтарскі адметны стыль Віктара Гардзея беспамылкова пазнаецца! Многім творам уласцівая своеасаблівая карціна рыфмоўкі (па пяць радкоў у страфе, паміж сабой спалучаюцца 1, 3 і 4, а таксама 2 і апошні), тэма філасофскага асэнсавання (з пэўнай доляй іроніі) вечных

пытанняў быцця чалавека ў свеце з прывязкай да сваёй зямлі, побыту, штодзённых клопатаў... Да свайго кута, за межы якога лірычны герой нават не імкнецца — яму гэта без патрэбы, бо ён злучаны з Сусветам праз космас... Ён знаходзіцца ў пастаянным руху, пераадоленні, супрацьстаянні, нават калі аддаецца ўспамінам ці сузіранню прыроды:

*Кліч вышыні, нябачнай у смузе,
Абрынецца, дык грукат ад камення.
Пакутамі сумленне загрызе,
І думы не пакінуць — балазе,
Шчыміць душа і просіць разумення.*

Паэт настолькі ярка перадае прыгажосць навакольных краявідаў, што з'яўляецца адчуванне лёгкага дыскамфорту, калі выходзіш з прасторы тэксту (верш «Золата Мамоны»)...

Вартыя ўвагі і іншыя аўтары, прадстаўленыя ў паэзіі. Гэта Генрых Тарасевіч з падборкай інтымнай лірыкі «Надзеі сучасналы знак» (але хацелася б глыбейшага псіхалагізму і менш агульных фраз у вершах: «Навошта мне штосьці чужое, / Калі, як анёл, побач ты. / Пяшчотна бярэ за жывое / Цяпло тваіх рук залатых»); Віктар Куц з падборкай «Напой з нябеснага каўша» (у перакладзе з рускай мовы Дзмітрыя Пятровіча, Міколы Шабовіча і Андрэя Цяўлоўскага). Галіна Загурская выступае з нізкай вершаў «Дол антонаўкай прапах». Найлепшыя радкі — не тыя, дзе паэтэса аддае даніну «зямліцы роднай», продкам ды гістарычным асобам — «...Даўмонта князя мошчы», выкарыстоўваючы звыклы беларускі канструктар, — а тыя, дзе яна слухае і «піша» сябе: «Пахмурны ранак: / сонца не выходзіць / І праз аблокі / цэдзіць ледзь святло. / Бярозавай прысадай / нехта ходзіць — / Шукае тое, / чаго мо й не было». І нават памылкова ўжыта «прысада» — слова выкарыстоўваецца толькі ў множным ліку — не надта псуе агульную карціну (а ў аўтара яшчэ ёсць магчымасць выправіць гэтую хібу, пакуль твор трапіць пад вокладку яе чарговага зборніка).

Проза, прадстаўленая на старонках часопіса, вельмі разнапланавая. Лірычныя мініяцюры Казіміра Камейшы «Паміж кубкам і вуснамі» пабудаваныя на назіраннях за навакольным светам, нечаканых высновах, іранічных каламбурах, успамінах чагосьці незвычайнага. Кожны чытач знойдзе тут нешта сваё, сугучнае. «Міф пра героя і здрадніка» Ганны Навасельцавай мае мэтай перасэнсаванне старажытнагрэцкіх паданняў. Рэфлексуючы, аўтар нібы звяртаецца да ўласнага «я»: «Мы не здагадваемся тады, калі прыкутыя моцнымі ланцугамі. Да сваёй таёмнай надзеі, што хаваем ад саміх сябе, як таямніцу ў змрочным падземеллі. Дзеля чаго не раскажам? Дзеля чаго хоць самі з сабою не будзем шчырымі? Той, хто хавае, той і губляе». Бачанне гісторыі тытана Праметэя ў чымсьці арыгінальнае, але, магчыма, было б яшчэ больш змястоўным, калі б аўтар перанесла гэты сюжэт на глебу айчынай міфалогіі. А так нават імя бога, перастворанае па-беларуску, гучыць нязвыкла: «Зявесе»... У цэнтры апавядання Андрэя Сідарэйкі «Надломлена дрэва» — няпростыя сямейныя стасункі. Галоўны герой — малады муж і бацька, пададзены як станоўчы, без ніводнага недахопу (чаго не скажаш пра яго жонку). Але калі чытаеш радкі: «Каб не сынок, то, мабыць, Сяргей паслухаў бы маці і разышоўся з Кацяй. Было б прасцей і лягчэй», — адразу знікаюць усе сімпатыі да яго (альбо аўтар наўмысна падаў яго як псіхалагічна няспелага, калі той дапускае адпаведныя парадкі ў сваё жыццё). Як узнагарода для чытача — дынамічныя, інтрыгоўныя апавяданні Сяргея Календы, якія з першых радкоў задаюць тон напружанага чакання і маюць непрадказальны фінал: «Чорны Нашывілімас» і «Пустая выспа».

Яна БУДОВІЧ

Шчаслівы час
мінулага года

Вершы паэтычнай падборкі Фёдора Гурыновіча «Сачу засмучана за апошняй чарадой» («Слежу печальна за последней стаей»), надрукаванай у «Немане», нягледзячы на імкненне аўтара да вобразнасці ды іншасказальнасці, напоўнены бытам і будзённасцю, перш за ўсё з-за тэматыкі. Гэта традыцыйныя разважання пра сталасць і новае пакаленне, пра маці, якую не паважае сын і патрабуе аддаць пенсію... Узнікае адчуванне, што аўтар — ідэаліст, таму на ўсе праявы жорсткасці жыцця рэагуе амаль па-дзіцячы: «Но пьяный конюх сивку бьет по морде, / А я ведь в сказку странств

вовал на ней». Але ўвогуле пра агульны сэнс вершаў можна адразу здагадацца па назве. Таму чаканні апраўданыя: характэрныя разважання, напрасткі звязаныя з адчуваннем прыроды, традыцыйна набываюць належны пафас:

*Под небосводом жалобным стою,
Но вряд ли я утешить птиц сумею.
Доверил лиру мне Господь свою,
Пока учусь я пользоваться ею.*

Да падобных прыёмаў схільны і наступны аўтар. Паэтычная падборка Міхаіла Баранчыка «Такія простыя імгненні» пачынаецца з верша «Малітва», у якім аўтар выказваецца і як асоба, і як паэт.

*Господи, спасибо за стихи,
Что приходят и зимой, и летом.
Господи, прости мои грехи —
То, что возомнил себя поэтом.*

І хоць далей аўтар сцвярджае, што вершы трэба «правяраць вышэйшай пробай», яго творы даволі трывіяльныя.

Нізка вершаў Таццяны Лейкі «Над цёмнай прорваю зямной» («Над тёмной пропастью земной») — гэта хутчэй любоўная лірыка, традыцыйная па форме і не напружлівая па змесце, хоць гаворка ідзе і пра жарсць, і пра рыданне, і пра рай, і нават пра апёкі кахання. Лірычная гераіня, як правіла, разважае пра расставанне, таму і звароты яе — наўздагон:

*До свиданья, я и ты!
Темной ночью обняты,
ярким светом осиянны,
неразрывны, неслиянны,
во грехе своем — чисты.*

Толькі ці не губляецца раз за разам каштоўнасць такіх зваротаў?

Апавяданне Цімура Вычужаніна «Чалавечнасць» прысвечана адваротнаму боку развіцця прагрэсу. У творы выказана думка, быццам усім знаёмая і зразумелая, але якая дагэтуль застаецца без увагі: той, хто здольны змяніць свет сваімі адкрыццямі, ненаўмысна ці знарок можа ў шмат разоў прымножыць заганы гэтага свету. Прыўнесці ў чалавечае жыццё нешта новае і стварыць штосьці патрэбнае людзям — гэта ўсё ж не адно і тое ж. Аўтар, даўшы твору трагічнае і лагічнае завяршэнне, прадказвае чалавеку страту самага галоўнага...

«Дарога да Беларусі» Віктара Шніпа (пераклад Алега Пушкіна) — завяршэнне натагак, што пачалі публікавацца ў мінулым нумары. Гэта ланцужок жыццёвых назіранняў праз прызму паэзіі: дзесьці паўнацэнныя гісторыі, дзесьці нататкі на палях, хоць сэнсавы розныя, але настраёва аднародныя. Аўтар не толькі дзеліцца думкамі і пачуццямі, але і распавядае пра свет літаратуры, які бывае вельмі розны: у ім сустракаюцца і людзі, якія могуць заявіць: «Калі не выдадзіце кнігу ў найбліжэйшы час, памру!» Віктар Шніп не хавае за прыгожымі словамі свайго сапраўднага стаўлення да многіх падзей і з'яў, але робіць гэта далікатна. Так ён згадвае вечарыну, прысвечаную юбілею аднаго з мэтраў літаратуры: было шмат выступоўцаў, і на працягу дзвюх гадзін шмат гасцей сышло. Гэта і прымусяла ўзнікнуць злому пытанню: «Калі ўжо нашы старыя паважаныя пісьменнікі і літаратурнаўцы зразумеюць, што чым даўжэй яны гавораць, тым менш іх слухаюць?» Нягледзячы на цвярозае стаўленне да рэчаіснасці, Віктар Шніп ускладае надзеі на будучыню, намякаючы на свае мары і спадзяванні: паэту хочацца, каб дубку, пасаджанаму ім на радзіме Якуба Коласа, калісьці споўнілася тысяча гадоў.

Аповесць Андрэя Федарэнкі «Ксю» (пераклад Наталлі Казапалянскай) не патрабуе адмысловага прадстаўлення. Здаецца, твор павінен быць прачытаны ў правільным узросце, але які ён, той правільны ўзрост, ніхто не падкажа. Быццам бы і сюжэт даволі знаёмы, і тэма не новая, і ідэя ды яе ўваасабленне традыцыйныя, але ўвесь твор, асабліва дыялогі, прымушае спачуваць, абвінавачваць, шукаць, губляць сябе, тануць разам з героямі. І міжвольна звяртаецца да твораў папярэднікаў: «...мне кожны год здаецца, што я быў шчаслівы акурат у такі ж час у мінулым годзе. Я калі-нікілі спрабую зафіксаваць гэта, хачу замарозіць адчуванні, спыніць імгненне, ухапіць нюхам, зрокам, рукамі ўсе незлічоныя дэталі, каб яны не сплывалі так хутка, так непазбежна...»

Яўгенія ШЫЦЬКА

Поруч з адзінарогамі
і пегасамі

Паэзія «Мала доць» прадстаўлена ў вераснёўскім нумары трыма аўтарамі. Вартасць вершаў Мікіты Варанцова (паэтычная падборка «Гляджу наверх») — утрапных вобразах-асацыяцыях, што, нібы прываблівыя кінакадры, прымушаюць прыдумваць перадгісторыі і працяг. Аснову падборкі складаюць хайку, у большасці сваёй жыццесцвярдзальныя, хоць аўтара прыцягвае і тэма небыцця:

*З цемры раница
Выразае мне труну.
Шматпавярховік.*

Выдзяляецца з паэтычнага блоку падборка Дзмітрыя Рубіна «Дыскрымінауючы словы». У вершах паэта не адразу можна знайсці сэнс — калі ён ёсць і калі ўвогуле патрэбны. Таму часам гэта надзвычай складана, бо ледзь не кожны радок — безліч вобразаў і адчуванняў, у якіх знойдзеш нешта сваё, у тым ліку рамантычнае: «Калі ты ўцячэш / І я ўцяку / У супрацьлеглы бок / Насустрач табе».

Нізка вершаў Алёны Беланоўкі з характэрнай назвай «Вершы» запрашае ў чароўны пачуццёвы свет лірычнай гераіні, спакойнай і цвёрдай у сваіх перакананнях. Перш-наперш творы аўтара прывабліваюць адсутнасцю гульні, хованак з чытачом. Сапраўды верыш, што ў доме насупраць злуецца гітара, чэрвень на вуліцы расхрыстаны і босы, а ў дыме садоў і зеляніне гаёў чакае вясновае шчасце. І ўсё ж найболей дасціпны верш — «Не напрошваюся ў куміры...», своеасаблівы выклік рэчаіснасці:

*...На вуліцах — людзі, на людзях — цэннікі.
На дарогах — фуры з небяспечнымі грузамі.
Жыццё кіпіць! А бываюць жывыя пісьменнікі?
Яны ж на аблоках, балююць з музамі,
Яны ж у лясах, з фаўнамі ды сатырамі,
З адзінарогамі ды пегасамі —
Пагражаюць капітным залачонымі лірамі,
Паскудзяць паперу збітымі фразамі...*

Апавяданне Андрэя Андрэўскага «Нявыдуманая гісторыя з жыцця Серабранкса (Серабранкі)» нагадвае цікавае мастацкае ўвасабленне тэлеперадачы антыалкагольнай скіраванасці, як бы дзіўна гэта ні гучала. Гісторыя пачынаецца з аповеду пра падлетка, які ўвайшоў у групу тых, каму праводзіць экскурсію па раёне былы наркаманд. Ім патрэбна наведць забойцу, алкаголіка, вар'ята і іншых: нібы для прафілактыкі, нібы для таго, каб наўпрост падрыхтаваліся да таго, што іх чакае. Ці спрацуе жahlівы прыклад? Наўрад ці. Але, якім бы гэта неверагодным ні здавалася, часам толькі чалавек на мяжы жыцця і смерці можа дапамагчы іншаму адчуць сябе жывым. Апавяданне пакідае ўражанне, што быць залежным ад таго ці іншага наркотыка часцей можа чалавек, выхаваны ў атмасферы, непрыдатнай для нармальнага існавання чалавека. На жаль, усё складанае.

Такое ж гнятлівае пачуццё пасля сябе пакідае і твор Сяргея Календы «Лісты ў бутэльцы». Аўтар вырашыў напісаць апавяданне, калі зразумеў, што шмат не распавёў і што шмат важных момантаў не прахвіў разам з маці, якая яшчэ была побач. Твор — нібы сімвал прабачэння за тое, якімі жорсткімі ў сваіх словах і ўчынках могуць быць дзеці, і наўрад ці спадабаецца аматарам выразнай структуры і рэалістычнага сюжэта. Яго прытчавы характар у большай ступені скіроўвае да раздумяў і абагульненняў, чым да засяроджвання на канкрэтнай гісторыі. Невыпадкова твор мае менавіта такую назву, хутчэй метафарычную, чым прадметную.

Дарэчы, у нумары змешчаны і пераклады: проза Оскара Паніцы (урывак з «Дзённіка сабакі», пераствораны па-беларуску Валерыяй Майсейчык), а таксама верш Юджына Лі-Гамільтана «Таямніца Бузента», пераствораны Ганнай Янкутай.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Аграматызм попелу

больш не метафара, а рэальнасць

Аліхімічная сутнасць любога паэта — знайсці ўласную прапорцыю паміж унутрана-паэтычным і знешне-праблематычным. Аўтары з перакосам у першае — безапеляцыйныя авангардысты і прадчувальныя будучыні, якія ахвяруюць дыялогам з сучаснікамі дзеля стварэння моўных, думкавых і пачуццёвых сродкаў, каб твая спрасцілі б камунікацыю між нашчадкамі. Аўтары, якія аддаюць перавагу другому, — успрымаюць паэтычную мову выключна як рытарычны інструмент, як спосаб упрыгожвання тых вербальных сентэнцый, што абслугоўваюць сучаснасць. Першых — разумеюць усе, хто жыве п-а-с-л-я сучаснасці, другіх — в-ы-к-л-ю-ч-н-а сучаснікі. Але ж пераважная большасць аўтараў знаходзіцца дзесьці паміж гэтымі палюсамі.

Вольга Гапеева, безумоўна, ніякая не радыкалка, якраз тая аўтарка, чый творчы шлях уяўляе сабой алхімічныя шалі, што увесь час знаходзіцца ў бясконцым руху. І можна было б проста сказаць, якая з дзвюх чашаў на гэты раз імкнецца да зямлі, і засяродзіцца, нарэшце, на новай кнізе вершаў, але ёсць адна цікавая акалічнасць, здольная паглыбіць разумнае сучаснае тэкстасвету Вольгі Гапеевай. І гэтая акалічнасць — папярэдняя кніга, «Граматыка снегу», якая ўступіла ў нечаканы дыялог з сёлетняй кнігай і тым самым стварыла міжвольную дыялогію. Таму хочацца зрабіць маленькі флэшбэк да мінулага:

БЕЛЫ СЛАНЕЧНИК

мова сучаснай недасканаласці

У кнізе «Граматыка снегу» Вольга Гапеева паўстае (што тыпова для паэтаў з лінгвістычнай адукацыяй) маленькай дэміургіяй, якая нанова будзе сусвет, карыстаючыся законам і правіламі мовы (і тут жа іх парушаючы). Маленькай — бо паэтычная моц падаецца стыхійнай, нястрыманай, з-за чаго часам можна ўбачыць гульні дзеля гульні (хаця і абсалютна шчырую). Многія слоўныя гульні адбываюцца на нейкім паўсяляпавата-тактыльным узроўні, і шмат ад якіх, гаворачы словамі аўтаркі, сапраўды «ў галаве застаюцца няправільныя канчаткі». Але з-пад легкадумных моўных завіхрэнняў і юнацкай абалоні нярэдка выступае падточаны едкімі побытавымі маразмамі дарослы стрыжань, які адкрывае перад чытачамі іншую глыбіню кнігі, яе халоднае ядро: снег і адзіноту.

Снег паўстае для аўтаркі своеасаблівай люстэркавай сцяной, якая, бы лязо плахі, аддзяляе адзіноту Вольгі-чалавека ад адзіноты Вольгі-паэтки. Да таго ж варта падкрэсліць, што снег не перааходзіць дзвюм адмоўным адзінотам зліцца ў адну станоўчую неадзіноту цэльнага чалавека, але наадварот: з'яўляецца правадніком паміж рознымі сусветамі і сімптаматычна прытуляе боль абедзвюх Вольг. Нават у рамантычных вершах, напоўненых зваротамі і займеннікамі другой асобы, абсалютны ноль знаходзіцца ў сэрцы лірычнай гераіні. Нават хвацкія моўныя забаўкі ў канцы вяртаюцца ў рэальнасць пазагульняваю, пазадэміургічную — сапраўдную і пазбаўленую паэзіі.

Галава паэтки зліваецца з туманам слоў, бы белы сланечнік, прымаючы самоту як заканамернага архіворага і галоўную слабасць, якая ўраўнаважвае стваральна-паэтычную аўтарскую моц і гэтым самым усталёўвае хоць і хісткі, але баланс.

Але мінуе два гады, снегавыя ўзгоркі расейваюцца і напаўняюць вільгацю дзвюх адзінот глебу выдавецтва «Галіяфы», каб, скрозь бясформенае цела расталага сланечніка прараслі жахлівыя кветкавыя дзеці — «Чорныя макі».

Дыялагічнасць і антанімічнасць да папярэдняй кнігі счытваецца ўжо з назвы: у проціпаў асляпляльна-белай чысціні і нематэрыяльна-моўнай напоўненасці «Граматыкі снегу» — прыземлена-натуральная прамалінейнасць «Чорных макаў». І, гэтак жа не даходзячы да саміх тэкстаў, праз адзін з эпіграфу да кнігі ўжо можна пачуць «трывожныя званочкі», якія намякаюць на тэматычныя акцэнтныя вершаў, сабраныя пад вокладкай шэрага колеру. Згадаць гэты эпіграф яшчэ дзевяццаць дзесьці пры заканчэнні, калі пойдзе размова пра матывацыю аўтаркі да стварэння кнігі.

Першая частка пад абагульняльнай назвай «Зацьменне» пачынаецца вершам, чыя місія — пасеяць мак у глебу кнігі. Але мак гэты пакуль не чорны, а... самотны. І пасля ўсяго сказанага вышэй робіцца зразумелым, якога колеру ў Вольгі Гапеевай самота. Далей праз усю першую частку праходзяць два ключавыя вобразы: Мужчына і Сабака. Мужчына — гэта вялікі цень, які на працягу больш чым паловы вершаў ідзе следам за Вольгай. Зыходзячы з кантэксту твораў, нават складана казаць, што гэта вобраз, бо ў наяўнасці — факт рэальных стасункаў паміж Жанчынай і Мужчынай. Стасункі гэтыя спецыфічныя, незбалансаваныя, і іх адлюстраваннем з'яўляецца вобраз Сабакі, чыё стэрэатыпнае быццё

надае ім пэўныя атрыбуты: наяўнасць Гаспадара і Служкі, таго, хто б'е, і таго, хто залежыць. Можна выпадкова памыліцца і правесці паралелі Гаспадар-Мужчына і Сабака-Жанчына, але Вольга досыць празрыста надае Сабаку ролю самой з'явы стасункаў, бо гаспадаром для Сабакі яна называе як сябе, так і Мужчыну. Праз рух да другой паловы кнігі чытач бачыць, што прычына «нездоровасці» канкрэтная (і трывіяльная) — класічны трохкутнік. Эмацыянальнага піка асэнсаванне гэтай праблемы дасягае ў доўгім вершаваным пісьме да саперніцы, якая падчас пісьма становіцца быццам бы не бліжэйшым, чым раней быў Мужчына. Кульмінацыя надыходзіць напрыканцы першай часткі кнігі — у паэме «Знакі», хіба што самым яркім і рознагалосым творы з усёй кнігі. Часам аўтарка ўспамінае пра свае адукацыйныя карані і спрабуе неяк праз вобразы, звязаныя з Мовай, асэнсаваць тое, што з ёй адбываецца, але мова застаецца паралельным сусветам, у які пакуль што няма ўваходу.

Граматыка свету застаецца недасягальнай, а макі страчваюць самоту і, губляючыся ў стасунках, цалкам чарнеюць. Зацьменне зацвердзяе ў сваім zenіце. Апускаецца морак.

«Морак» — назва другой часткі кнігі. Настрой, зададзены ў папярэдняй частцы, паглыбляецца. У фінале паэмы «Знакі» са словамі «цяпер ёсць толькі цяпер» абвешчаецца канец стадыі ўспамінаў, і гэта сведчыць аб тым, што надалей пасіўная рэфлексія саступае месца рэфлексіі актыўнай. І як пацвярджэнне — праз першы ж верш другой часткі рэфрэмам праходзіць «м а ў ч а н н е», якое на апошнім радку абломваецца аб рашучае аўтарскае «я абіраю мову». І сапраўды абірае, бо ў другой частцы частцы нашмат часцей, чым у першай, аўтарка гаворыць, што яна не толькі жанчына, але і паэтка. І гэта — зварот (ці вяртанне) да сябе калішняй, да сутнасці маленькай дэміургіні, якая сама стварала свой свет і свой лёс. Гэта толькі адна са спробаў знайсці выйсце са свайго душэўнага цяжкага становішча.

Але ёсць і інакшыя творы: іранічны верш, у якім Вольга гаворыць, што можа быць для мужчыны хоць патэльняй, хоць унітазам; гумарыстычны верш пра мужчыну, які думаў, што ён торт; нарэшце, мікрапрытча, галоўныя героі якой — паветраны змей і птушка і г. д. І ўсё гэта спрыяе не тое, каб канчатковаму пазбаўленню ад душэўнага болю і смутку, але толькі нейкай часовай дэраэалізацыі з дапамогай сімптаматычных лекаў (пра сімптаматычнасць будзе сказа-на ніжэй).

У кнігі няма ні хэпі-энду, ні самога па сабе энду. Паэтка працягвае адчуваць «як падае попел накрываючы сваім чорным снегам унутраны двор» і ў апошнім вершы кнігі робіць несучаснальна выснову:

«цяперашні час даеца мне цяжка
мінулы ведаю лепш
там і жыву».

А калі няма канца — ці быў пачатак? Здаецца, не было і яго, бо ўся кніга — усяго толькі канстатацыя часовай чарнаты кветка Вольгінай душы. Ці надмагільны помнік колішнім стасункам, скрозь халоднае цела якіх прарэзаліся чорныя макі.

Ці ўсё ж такі нешта крыху большае за канстатацыю?

У эпіграф вынесеныя словы нарвежскай паэтки Лінды Клакен: «Why don't you make a book out of it?» Ці, калі перакласці: «Чаму ты не зробіш з гэтага кнігу?» Лінда — аўтарка, якую Вольга Гапеева перакладала. Можна лёгка ўявіць, як дзесьці ў паўночнай кавярні пасля задушэўных разоў між жанчынамі даецца гэтая парада. Па-першае, з-за крыніцы гэтай парады (і з-за самой сутнасці парады) мае месца заходнееўрапейскі ўплыў на матэрыю верша, згодна з чым вобразнасць звычайна не столькі будзеца за кошт разумовай працы паэта, колькі проста ўяўляе сабой у пэўным парадку выкладзены пасьянсы з успамінаў і апісанняў рэальнага сусвету. Падобнае ўпарадкаванне ў якасці асноўнага творчага метаду характэрна для прозы нон-фікшн, і выключна за кошт не зусім рацыянальнага характару чалавечых роздумаў (а значыцца, і мовы) гэтая метадалогія прыжылася і ў паэзіі. Па-другое, парада-эпіграф задае Вользе ключавы матыў для напісання кнігі: матыў псіхатэрапеўтычны. Праз напісанне вершаў для гэтай кнігі паэтка займаецца сімптаматычным самалячэннем (то-бок не тое, каб вырашае праблему, хутчэй проста карыстаецца імі ў якасці паэтычнага топліва), чым наогул любяць займацца тыя паэты, чыя шалі нахіленыя ў бок чашы з масавай паэзіяй, паэзіяй для людзей сучасных.

«І хопіць ужо гэтай бінарнасці» — патрабуе Вольга Гапеева ад свайго лірычнага мужчыны, але сама цалкам патанае ў гэтай самай бінарнасці: Мужчына і Жанчына, Гаспадар і Служка, Воля і Няволя, паветраны змей і птушка, маўчанне і мова, мінулае і сучаснасць, маці паэткаў з краіны цмокаў і паэты-рыцары. Але галоўная бінарнасць знаходзіцца недзе па-за межамі самой паэтки і тым больш па-за межамі гэтай выпадкова выяўленай кніжнай «інь-янь-дыялогіі».

Бінарнасць — гэта алхімічная сутнасць любога паэта. Для яго няма катэгорый добра і зла, але ёсць вектар мовы, ён скіраваны ў сучаснасць ці ў будучыню. І няхай з кнігай «Чорныя макі» на шляху Вольгі Гапеевай чаша з сучаснасцю стала важыць болей, але самыя важныя ўзважванні яшчэ чакаюць наперадзе.

Іван ВАНКА

Прыняць сябе з любоўю

Зорка, якая з'явілася на небасхіле прыгожага пісьменства, яшчэ толькі ўбіраецца ў сілу. Якой яна будзе — пакажа час. Пакуль у маладога пісьменніка Максіма Бацкалевіча пяць невялікіх па аб'ёме кніг: «Ружанец» («Чёткі»), «Раніца Максіма» («Утро Максіма»), «30 роздумаў з нагоды» («30 размыслений по поводу...»), «3 вытокаў маёй памяці» («Из родника моей памяти») і «Карцар душы» («Карцар души»).

Найбольш звяртае на сябе ўвагу апошня. Напачатку аўтар піша пра сябе: «У мяне ДЦП: я не магу хадзіць і гаварыць». Але сіла волі і жаданне выказаць сябе неверагодны! Школу ён скончыў з залатым медалём. Пасля заканчэння вучобы пачаўся творчы шлях.

Дзе я? Так Максім назваў першую частку кнігі. Яна распавядае пра ўнутранае жыццё рэальнага чалавека. Спраба зразумець сябе. Да пытання «Дзе я?» можна дадаць яшчэ і «Хто я?». Унутраныя дыялогі Максіма знаёмыя многім: жыццё і смерць, пустата, святло і цемра — варыянтаў можа быць бясконца многа.

У наступным раздзеле аўтар прызнаецца: «Ты сам сябе загнаў сюды». Прыгоды душы ўскладняюцца. Трэба ж разабрацца ў тым, што адбываецца. А як?

Наступная частка «Чалавек у бялюткіх лахманах». Барацьба працягваецца, але з'яўляецца дапамога, кірунак, дзе бачыцца выйсце. Максім здагадваецца: «Праціўнікамі ўва мне былі мае асабістыя думкі, жаданні, рамкі сумлення. І каму ўдзяліў больш увагі, той і меў перамогу».

Цяжкасці ўзмацняюцца — чалавек мусіць пачаць дзейнічаць па-новаму. Пра гэта — наступная частка, якая так і абазначана: «На самым дне». Адрозніваецца п'еса Горкага «На дне». Там — яркія вобразы, характары. А ў Бацкалевіча — самыя поцемкі душы. Ды з любой сітуацыі можна вынырнуць пры вялікім жаданні. І аўтар занатоўвае, што яму гаворыць чалавек у бялюткім: «Даю табе час на тое, каб ты пабыў сам-насам з сабой і з Богам... Папрасі ў Яго дараваць табе свабоду ад ланцугоў, якія цябе скавалі... Я хутка за табой вярнуся...»

І вось — кульмінацыя: «Прыняць сябе такім, які ты ёсць». Без удумлівага асэнсавання мы не можам нічога змяніць станоўча. Занадта многа спакус. Аўтар дзеліцца сваім досведам, ён лічыць, што чалавек не жыве, калі бачыць толькі цемру, калі ён поўны крыўды, страху, злосці, ненавідзіць жыццё.

Прызнаўшы сябе такім, які ты ёсць, можна нешта змяніць. Так адбываецца ў будзённым жыцці. «Дык дай волю сваёй душы, ачысці яе ад бруду, які ўжо стаў уядацца ў цябе, скажучы тваю сутнасць, апаганьвае цябе...»

...Чалавек ідзе далей. Ён як бы падняўся на нейкую прыступку, бачыць больш. Испыты ўскладняюцца. Назва наступнай часткі — «Спакушэнне». Зноў можна ўпасці. Чым вышэй падняўся, тым больш балюча падаць. Выбар за намі.

Дагэтуль мы бачылі толькі маладога чалавека з яго думкамі, святло і цемру. Напрыканцы з'яўляецца вобраз маці, яе пяшчотны голас ажыўляе душу героя.

У яго з'яўляюцца сілы, каб зрабіць пэўны выбар. Цераз слёзы, боль, успаміны дзяцінства аўтар нарэшце вызваляецца са свайго карцара душы.

Чытанне такой кнігі — справа няпростая, бо перадача адпаведны стан вельмі складана. Тым больш што ў кожнага свой досвед, сваё бачанне сябе і іншых.

Але тое, што хацеў сказаць аўтар, вартае, каб быць пачутым. Любоў дапамагае жыць. Пры любых абставінах.

Кніга «Карцар душы» невялікая, аформлена ў чорна-белых колерах. Ілюстравана Алена Харольская аздобіла выданне выразнымі, стрыманымі, лаканічнымі малюнкамі, змястоўна аформіла вокладку.

Адвіга РАЙ

Марыя КОБЕЦ

***

У бадзянні па высахлай зямлі,
у пошуку Сутнасці Быцця зямнога,
не адну дарогу стапталі ногі мае.

Няўрымсны вецер ірваў валасы,
пыл засцілаў вільготныя вочы,
зацменні перамяжаліся са змрокамі...
Скамяная глеба
спакваля стала
знежывелай пустыняй...

«Всяк, иже есть от истины, послушает
гласа моего» —
у адчайным забыцці пачуўся глас
Прарока...

Крок...
Яшчэ крок...
Крок да Галгофы...

Дзень трэці...
Дзівоснай птушкай Фенікс
узнялася я над цэлам зямлі...
Балканскі вецер падхапіў яе крылы,
прыўзняў над ссохлай глебай,
каб паказаць мілату зямлі Гасподняй.

Ноч стала світальным золкам,
у дрыготкім гарызонце пустыні
задрыжэлі абрысы прывіднага аазісу —
балканскага лесастэпу...

Прачыстая Божая Маці,
даруй мне сілы,
насіць святую вадзіцу
да дрэўца,
што пасадзіла я ў трэці дзень
у землях Святога Свяціцеля
ў пошуках Ісціны.

Твая праўда, Арыстоцель...

— Ты кажаш, Арыстоцель, што
Ісціна — ёсць вышэйшая форма быцця
чалавека,
і спасцігаючы ісціну,
чалавек набліжаецца да дасканаласці
існавання...
Але Ты нічога не кажаш пра Дарогу
Ісціны...

У пошуку яе людзі адпачатку ступілі
на лёгкі шлях
і дасення па-ранейшаму галодныя
і сляпыя

збіраюць чарвівыя яблыкі.
Збіраюць і назапашваюць...
Збіраюць і ўсё болей і болей засмечваюць
Вытокі Крыніцы.

Наталяючы сваю прагу, нават
не ўсведамляюць,
чым запаўняюць свой посуд,
што забяруць з сабой,
марнасць уласных спраў
па-ранейшаму ўзводзячы
на п'едэстал Сутнасці.

Гонкія вятры і тарнада зрэдчас
нагадваюць ім:
— Годзе вам, мурашы, годзе!..

Аднак жа, назаўтра ўсё паўтараецца:
Галодныя і сляпыя яшчэ больш інтэнсіўна
збіраюць чарвівыя яблыкі.

Так, напэўна, Твая праўда, мудры
Арыстоцель, —
Veritas est adaequatio rei et intellectus! —
Ісціна ёсць адпаведнасць прадмета
і інтэлекта...

***

Свет ідэй і Свет рэчаў, о Платоне
не стаў інакшым!

У пошуку сапраўднага сэнсу існавання,
нават амаль праз два тысячагоддзі
пасля твайго сыходу,
Людзі не змаглі ні на дзюйм прачыніць
дзверы Вечнай Ісціны.

Фурман, што кіруе калясніцай,
так і не здолеў замяніць чорных коней
на белых.

І толькі, напэўна, ты, Платоне,
дакладна ведаў, ці настане ўрэшце той
час,

Калі пачнуць прарастаць крылы душаў
людзей.

***

Напэўна, жыццё і насамрэч дастаткова
простае,
ды людзі ўсё больш настойліва
ўскладняюць яго...

Час паказаў — ты меў рацыю,
Канфуцый!

Залатое слова тваё жыве ў гэтым свеце,
аднак людзі так і не засвоілі яго —
свет ахапіла новая эпідэмія —
эпідэмія войнаў і знішчэнняў.
І вось ужо ўтрапёныя яны асатанела
гарланяць:

«Ату яго, ату!..»
Вайна — крыважэрная прорва,
што не спыняецца ні прад немаўлём,
ні прад знясіленым старцам...

У вечнай сваёй ненажэрнасці
яна зноў і зноў падае свой жудасны глас:
«Вайна заканчваецца толькі для
мёртвых!».

Дзень адгарае крываваю барваю
на усходзе,
ноч нараджаецца атручаным птахам
на захадзе...

Людзі — у працяглым сне,
забыўшыся на слова тваё, Канфуцый:
«Не рабі другім таго,
чаго б ты не хацеў атрымаць для сябе...»

***

Так, пэўна прыйшоў час
крычаць на плошчы па-птушынаму.

Ты даўно казаў так, мудры Дыяген:
«Калі звяртацца да людзей з разумнымі
рэчамі,

Дык ніхто не звяртае ўвагі,
і вярта толькі заіччабтаць
як неразумная птушка,
людзі адразу слухаюць гэта, разявіўшы
рот».

Так, пэўна, якраз той час... —
правілы ізрай мышы прыносяць дрэнны
плён —

нашмат зручней жыць ва ўласным
збанку
і не цікавіцца тым, што адбываецца
ў чужым.

Ты кажаш, што гэта і ёсць
сапраўдная свабода,
стары аскет?..
А значыць, гэта і ёсць сапраўднае
ішчасце?..

Так, пэўна зноў прыйшоў час
крычаць на плошчы па-птушынаму,
альбо адпраўляцца з паходняй
з воклічам «Шукаю Чалавека!..».

Марыя ЦІТАРЧУК

Да маладога месяца

(верлібр)

Я стала тваёй Галатэяй,
А ты, няўдзячны,
Мяне абудзіў.

Я стала тваім працягам,
Але ты падарыў мне больш,
Чым я прасіла.

Я марыла аб лёгкім
Пацалунку. Але ты,
Жорсткі,
Пацалаваў мяне навывлет,

Каб сцерці ўсе ўспаміны,
Акрамя аднаго.

Я выходжу на балкон. Ноч
(Ці ўжо раніца?).
Не спіцца.

Я адчыняю акно. Блакітныя
Прыцемкі пераўтвараюцца
У бездань, і я
Гляджу ў яе
Калодзеж,
Але там замест вужакаў
У залатых каронах
Знаходжу толькі тваё
Прыжмуранае вока.

Ты ўсміхаешся, бо адчуваеш
Сябе Марсам-пераможцам.
А я — твая
Вечная паланянка.

Але ці хочацца мне іншага?
Вяртаюся ў накой.
Не спіцца.
І мы сустракаем
Світанак
Утраіх:
Ты, я і адзінота.

Кароткі ліст да Марыі Сцюарт

Капрызы ў каралевы
Пакінуць крывавае след.

Гляджу я прыдворны балет
Пад стараанглійскія спевы.

Скажы мне, Марыя, хто ты?
Чаму гэтак склалася доля,
Адныўшы і жыццё, і волю?
Не вырву адказ з нематы.

Гартаю старыя лісты,
І Медзічы блякнуць прыгоды
З крывавай англійскай нагоды.
Скажы мне, Марыя, хто ты?

Месяц у крышталі

Прыходзь увечар да мяне,
У парку я цябе чакаю.
Туды змярканне зазірне,
Там белы месяц засынае.

Але гарлачыкі не спяць,
Яны — як зоркі залатыя,
Маё спатканне блаславыць,
Яно завецца Настальгія.

Не бэзавы букет прынёс,
А тонкі водар хрызантэмы
Саюзам радасці і слёз
З экстравагантнасцю багемы

Крышталі з абсентам нас злучыў,
І месяц з аксамітам неба.
У Кронан падаюць знічы,
І дыхае вясною глеба...

Васіль КУЗЬМІЧ

Вецер

Неспадзеўкі сягоння ў акно —
Толькі ледзь занялося дасвецце —

Як і ўчора было, так ізноў
Мне пастукаў жнівеньскі вецер.
Прыляцеў ён аднекуль здаля,
З-за нязнаных сівых небасхілаў.
Ён ля зорак у небе кружляў,
Шмат шляхоў на зямлі асіліў.
Да світанна з засені дрэў
Ладзіў гоман птушыны і спеваў,
У абдымках заранкі грэў,
Апантана сады нашы спеліў.
Захапляўся ён золатам ніў,
Што сумуюць па новай пожні,
З ручаём лясным гаманіў,
Што ў сякмоту паў падарожных.
У лугах ён старанна збіраў —
Усё лета патраціў на гэта —
Сінь нябёсаў і водар траў,
І мядовую свежасць кветак.
Не прыкмеціў, што ў гэтыя дні
Лёгі сум апавіў далячыні,
Што на поўдзень адлет сасніў
У журбе першы вырай бусліны.

Я вятрыску акно адчыню.
У маўклівай цішы світальнай
Хай адкрые мне ўсю глыбіню,
Ён спрадвечнай вялікай тайны,
Што нязменнае кола жыцця
Ад усходаў да завядання:
Тут пачатак яго і працяг,
І да новых вытокаў вяртанне.

Сцвіга

Рака Сцвіга, правы прыток р. Прыпяць у
Жыткавіцкім р-не... Вусце за 2 км на П-У
в. Пагост... (Вялікі беларускі энцыклапедычны
слоўнік. Мн., 2011)
Збягуць з ручаямі пад сонцам снягі,
Сплыве разводдзе з ільдзінаю-крыгай.
Зноў убярэцца ў свае берагі
Спакойна-павольная Сцвіга.

Яна адкрывае сваю красу
У рэчышчы звыклім вузкім.

Хвалі яе з сабою нясуць,
Каб вытоку абняцца з вусцем.

Шлях да яго зусім не прамы:
То выгіб круты, то затокі,
Дзе трэба пясчынкі прамыць
На мелі і дне глыбокім.

Улетку з вудай прыемна глядзець,
Як плаўным патокам струменіць,
Як сонца зранку і цэлы дзень
У ёй з ахвотай купае праменні.

Звечара месяці на водную гладзь
Жменяй зоркі з неба рассыпле.
Русалка на бераг выходзіць гуляць
У вопратцы вельмі сціплай.

У роздуме мудра цячэ і ціха —
Ва ўсім харастве ёй трэба адкрыцца —
Палеская рэчка лагодная Сцвіга,
Каб Прыпяці стаць сястрыцай.

Мікола АДАМ

ДОБРЫ ЧАЛАВЕК МАЗАХАЎ

Мазахаў курыў. Ён ляжаў на раскладушцы ў сваёй кватэры, а ў суседнім пакоі, на ягоным ложку, кахаліся сябар з сяброўкай. Яны гучна саплі і цалаваліся, а лажак так адчайна рыпеў пад імі, што Мазахаву стала кепска. Ён злез з раскладушкі і пайшоў на кухню. Уключыў ваду і прычыніў дзверы, каб нічога не чуць. Уздыхнуў і закурыў яшчэ адну цыгарэту. Гукі з пакоя ўзмацніліся, відаць, прысутнасць Мазахавы крыху стрымлівала каханкаў, а ягоны сыход іх разняволіў і нарадзіў сапраўдны выбух пачуццяў.

Мазахаў самотна, як воўк на поўню, зірнуў у начное акно. Ён пачаў спяваць ад няма чаго рабіць, але хутка змоўк, бо ведаў усяго адну песню, якую вывучыў з вялікай цяжкасцю яшчэ ў школьныя гады для нейкай вечарыны — пра Яся, што касіў канюшыну.

Яму стала яшчэ больш няўтульна.

З сябрам Мазахаў вучыўся пяць гадоў на адным факультэце, у адной групе. Сябар стаў беларускім пісьменнікам, а Мазахаў пайшоў працаваць падсобным рабочым у тыпаграфію, дзе друкаваліся кніжкі сябра. Ніводнай з іх ён не чытаў, бо не разумеў літаратуру. У вольны час Мазахаў любіў гартаць «Плэйбой» і глядзець «Эмануэль». У тыпаграфіі ён паралельна засвоіў электракар, атрымаў пасведчанне кіроўцы. Яго прызвалі «Ферары-аварыя» — за тое што гойсаў на сваім драндулеце па цэху з неверагоднай хуткасцю, уяўляючы сябе аўтагоншчыкам. Вельмі часта ён не паспяваў націскаць на тормаз і не ўпісваўся ў павароты.

Мазахаў не паважаў сваю працу і не імкнуўся выконваць, а тым больш перавыконваць план. Наадварот, яго гойсанні шкодзілі працэсу, бо электракар з-за аварый часта даводзілася рамантаваць. Затое заробак ён атрымліваў большы, чым тыя, хто літаральна «згараў» на працы. Магчыма, начальства лічыла яго незмяняльным?

Мазахаў не знаходзіў сабе месца. Ён вырашыў зноў закурыць, але, выцягнуўшы цыгарэту з пачка, перадумаў. Пераламіў цыгарэту напалам і шпурнуў пад вадзяны струмень. Зпад ракавіны раптам выкараскаўся вялізны руды прусак, упаў на падлогу і перакуліўся лапкамі дагары.

Мазахаў закрычаў — так, як крычаць ахвяры ў галівудскіх фільмах жахаў.

На крык выбеглі сябар з сяброўкай.

— Што здарылася? — занепакоена ўзіралася яны ў яго.

— Трэба выклікаць хуткую, прусак памірае!.. — калочыцца, прасіпеў Мазахаў.

— Дыёт!.. — дзяўчына грэблівая пакруціла пальцам ля скроні і хуценька вярнулася пад цёплую коўдру. Сябар рассямяўся і паляпаў Мазахаву па плячы.

Неяк Мазахаў збіў сваім электракарам супрацоўніцу пералётнага цэха Дэсадаву — «дзеўку кроў з малаком», якая, па чутках, падпрацоўвала па вечарах танцоркай у стрыптыз-бары. Дзякуй богу, не забіў і нічога ёй не пашкодзіў. Але падчас падзення сам паваліўся на яе. Ягоная рука, як бы між іншым, апынулася на грудзях у дзяўчыны. Дэсадава раскрычалася, бы тая фурыя, і адвесіла Мазахаву тузін аплявух. Мазахаў у адказ запрасіў яе ў кіно. Дэсадава перастала крычаць, падумала-падумала і прыняла запрашэнне.

Прусак не памёр. Ён і не збіраўся паміраць. Пакуль Мазахаў у калідоры спрабаваў выклікаць «хуткую», ад насакмага не засталася і следу. Вось няўдача! Затое, калі вяртаўся, паслізнуўся, упаў і моцна пабіў галаву. Колькі хвілін ён не памятаў нават свайго імя. Намерыўся патэлефанаваць у даведачную, але тут яго паклікаў сябар і яны выйшлі пакурыць на балкон. Дзяўчына спала салодкім сном, адварнуўшыся да сценкі. Зпад коўдры быў бачны белы атлас яе камбінацыі, які ледзь-ледзь прыкрываў клубы.

Сябры пакурылі, паціснулі адзін аднаму рукі і вярнуліся кожны да сваіх спраў.

Дэсадава прыйшла на спатканне да кінатэатра ва ўсім скураным — міні-спаднічцы, куртцы-касусе, у батфортах нібыта байкерша — толькі «харлея» не хапала.

Эрас і Логас

Апавяданні

Мазахаў чакаў яе з кветкамі і пры гальштуку.

— Ой, гэта мне?! — узрадавалася Дэсадава, ухапіла кветкі і чмокнула Мазахаву ў лоб, пакінуўшы на ім свой палымны аўтограф. Мазахаў аж заззяў ад шчасця.

Падчас сеансу нібыта неўзнарок ён кранаўся рукамі ног Дэсадавай. Дэсадавай гэта падабалася, але яна зноў, як колісь, надавала яму аплявух, разадраўшы хлопцу твар да крыві сваімі нафарбаванымі кіпцюрамі. Адмываць павезла да сябе.

Там Мазахаў прыгрэўся і, як кот, ласы на каўбасы, прымружыў вочы ад прадчування задавальнення. Ён жа быў не дурны і разумеў, што самае цікавае наперадзе.

— Я цябе кахаю! — сказаў Мазахаў.

— І што далей? — не зразумела Дэсадава.

— Не ведаю, — паціснуў плячыма Мазахаў.

І тады Дэсадава шпурнула ў яго падушкай. Мазахаў кіннуў яе назад. Яны пачалі перакідвацца падушкамі, як жанглёры. Мазахаў паспрабаваў апрануць на сябе камбінацыі і сукенкі Дэсадавай, але яны яму не пасавалі. Пасля ён катаў Дэсадаву на сабе, як на коніку.

Але далей справа не пайшла — Дэсадава сказала, што яна цнатлівая і не хоча сур'ёзных адносінаў. Мазахаў пакрыўдзіўся і сышоў, не развітаўшыся. Больш ён нікога не збіваў электракарам.

Аднойчы раніцай Мазахаў не знайшоў у сваёй кватэры сябра. На непрыбранай пасцелі ляжаў аркуш паперы. Мазахаў прачытаў: «Дзякуй за ўсё, стары! Не забудзь: у мяне сёння вяселле!»

Сябру Мазахаву надакучыла пісаніна, надакучылі яму і каханкі. Кожны наступны твор ён стараўся пісаць як мага горш, але гэта не дапамагала. Кнігі яго раскупляліся хутка — у асноўным жанчынамі, якія марылі калі не выйсці замуж за маладога перспектыўнага пісьменніка, то хаця б пераспаць з ім. Стаміўшыся ад бясконцых любішчаў, сябар Мазахаву вырашыў ажаніцца.

На вяселлі, якое адбылася ў вёсцы Смаркачоўшчына, дзе нарадзілася нявеста сябра Мазахавы, сабраўся ўвесь пісьменніцкі бамонд. Гарэлка — хоць заліся. Амаль усе прысутныя ненавідзелі сябра Мазахавы за ягоны поспех у літаратуры і ў жанчын, а гарэлку любілі. Усе песьцілі надзею, што пасля таго, як сябар Мазахаву ажэніцца, яны будуць карыстацца большым поспехам у дзяўчат.

Смаркачоўшчына спявала і скакала. Музыкі з вядомага рок-гурта не паспявалі выпіваць і закусваць, іх гналі зноў на сцэну — выконваць хіты «на біс». Жаніх піў больш за ўсіх, ён марыў увогуле не дайсці да шлюбнага ложка, але неяк усё ж дапоўз і наступнаю раніцаю прачнуўся паміж дзвюма дзяўчынамі. Спачатку ён падумаў, што ў яго дваццаць ў вачах, бо былі яны абсалютна аднолькавыя. І толькі апахмяліўшыся, сябар Мазахаву ўспомніў, што ў ягонай жонкі ёсць сястра-блізніца.

А Мазахаву не пілося. Ён таксама хацеў жаніцца, яму надакучыла жыць аднаму. Ні з кім не развітаўшыся, з'ехаў з вяселля ў горад і патэлефанаваў Дэсадавай, каб папрасіць прабацення і прапанаваць пабрацца шлюбам.

Але Дэсадава адмовілася. Яна засмяялася ў слухаўку, пра што неўзабаве пашкадавала, але Мазахаў ужо адключыўся. І колькі яна ні набірала пасля ягоны нумар тэлефона, абанент не адказваў. Ад адчаю і злосці яна адлушчвала скураным рамянем начальніка пералётнага цэха, які на той час знаходзіўся ў яе ў гасцях, абазвала

«старым казлом» і выгнала. Застаўшыся адна, заплакала.

Мазахаў заплакаў таксама. Ён выйшаў на вуліцу ў ноч і патрапіў пад аўтамабіль. Ён памёр маладым. На пахаванні сябар Мазахавы, беларускі пісьменнік, сказаў, што вучыўся разам з Мазахавым у адным універсітэце і што Мазахаў быў вельмі добрым чалавекам.

ВОЙШАЛК

Ён патэлефанаваў мне сам. Праз тры гады пасля нашага расстання. За гэты час я паспела выйсці замуж і нават развесціся. Мне было самотна і нудотна, але я ведала, што надоўга адна не застануся. З маёй знешнасцю! І розумам, ха!

Ніколі не затрымлівала мужчын, але і нікому не даравала. Часцей сама іх праганяла. З Войшалкам было інакш. Так, яго звалі Войшалк. І толькі за імя ім можна было зацікавіцца.

У тым, што Войшалк аднойчы патэлефануе, я не сумнявалася, не ведала, праўда, калі, як хутка ці як позна. Яго тэлефанаванне заспела мяне за праглядам чарговай серыі «Гульні тронаў». Серыя глядзела толькі з-за акцёра, які выконваў ролю Джона Сноў. Ён мне нагадваў Войшалка.

— Прывітанне! — пачула такое знаёмае глухаватахрыплаватае плеціва голасу. Натуральна, пазнала яго адразу. Аднак не спыталася яму пра гэта казаць.

— Прывітанне!.. — нібыта разгубілася.

— Гэта я... — працягваў Войшалк абплетваць мяне сваім барытонам.

— І?.. — я далей выдавала з сябе непаразуме.

— Ты... не памятаеш мяне? — петлі блыталіся і губляліся.

— А павінна? — выдала я, бо адразу ж раззлавалася на апошнія словы. Якая самаўпэўненасць!

— Прабач мяне, — петлі наструніліся з намерам ускочыць у смяротнае піке.

— За што? Я не разумю. Вы каму тэлефануеце? Што вам трэба? — затараторыла я ад раздражнення на самую сябе, за тое што ўвогуле адказвала на тэлефанаванне...

— Я хачу вярнуцца, — пачула чаканае-нечаканае.

— Куды? — уздыхнула. Стомлена ці з палёгкай, не ведаю.

— Да цябе... — пацвердзіў Войшалк свой звышадчайны намер.

— Навошта? — я працягвала вагацца, хоць і адчувала патрэбу ў ім, раптоўную і невылечна загадкавую.

— Каб быць з табой... — проста адказаў Войшалк, чым зноў выклікаў раздражненне.

— Доўга думаў? — запытала я.

— Як бачыш, — сумніўна адказаў ён.

— Гэта не адказ, — упікнула.

— Ты прымеш мяне? — настойліва плішчыўся Войшалк у маё жыццё.

— На маіх умовах!.. — выгукнула ў адказ.

— На якіх? — насцярожыўся ён.

— Поўнае падпарадкаванне! — агломшыла яго ці не, неістотна, галоўнае, агучыла тое, што даўно хацела сказаць.

— У якім сэнсе? — не дапяў ён, а мо проста прыкідваўся.

— Ва ўсіх сэнсах... — удакладніла.

— Хочаш, каб я стаў тваім рабом? — нарэшце здагадаўся ён.

— Я нічога не хачу, — адказала яму я, — аднак, хочаш ты. Альбо так, альбо ніяк, — дадала.

— Ты змянілася, — заўважыў ён.

— За тры гады шмат вады спылыло, — знайшлася я.

— Я падумаю... — прамармытаў Войшалк.

— Няма чаго думаць, — папярэдзіла яго. — Альбо зараз, альбо ніколі. Пакуль месца вакантнае.

— Нават так? — спытаў ён незадаволена.

— А ты як хацеў? — пасміхнулася я.

— І ты будзеш рабіць...

— Я буду рабіць з цябе нікчэмнасць, Войшалк, — перапыніла яго, — чым ты, зрэшты, і так з'яўляешся.

Аспрэчыць мае словы не дазволіла, прыпыніўшы размову.

Неяк я сказала яму, што адпомшчу. За ўсё адпомшчу. Бо, нягледзячы ні на што, кахала яго да самазайшчых і да самазайшчых, калі б спатрэбілася. Ён не ацаніў і не паверыў. Дарма.

Кручаныя дні і прага жыць

Лукаш Калюга верыў, што праўда — на яго баку

Яго прозвішча ад нараджэння — Вашына. Звалі Кастусём. Ён узяў псеўданім Калюга, імя Лукаш. Як быццам такой бяды... Аднак калі ўнікнуць у сэнс слова «калюга», крыху не па сабе. Гэта ямка на дарозе, выбітая коламі. Звычайна напоўнена вадой, гразю. Нібыта прадчуваў, што гразі гэтай у сваім кароткім жыцці напаткае шмат. Праўда, ёсць меркаванне, што такі псеўданім узяў па назве адной з вёсак у цяперашнім Уздзенскім раёне. А нарадзіўся Кастусь Вашына 27 верасня 1909 года ў вёсцы Скварцы Мінскага павета (сённяшні Дзяржынскі раён).

Ужо напачатку ўсё склалася не так, як у іншых дзяцей. Маці памерла, пражыўшы ўсяго дваццаць шэсць гадоў. Сыну споўнілася толькі два гадкі. Апекаваць яго стала бацькава не замужняя сястра Марыя. У 1924 годзе памёр і бацька. Тады ў хаце цёткі з'явіўся прымак — брат Кастусёвай маці — Уладзімір Івашын.

Але гэтае «не так, як у іншых» мела і тое добрае, што даецца не кожнаму. Кастусь ад нараджэння быў хлапчуком даравітым. У яго здольнасцях пераканаўся і настаўнік Дабрынёўскай пачатковай школы, куды бацька прывёў яго ў сямігадовым узросце. Каб даць яму больш ведаў, настаўнік займаўся з вучнем і дома. А далей...

Перапыніў вучобу ў школе. Не па сваёй волі: пачалася польская, а пасля нямецкая акупацыя. Толькі з 1921 года наведваў заняткі — спачатку ў Койданаўскай, потым у Станькаўскай школах. Захапіўся фальклорам. Запісваў яго не толькі ў Скварцах, але і ў вакольных вёсках. Збіраў і трапныя народныя выразы. Частку сабраных матэрыялаў паслаў у Інстытут беларускай культуры.

Закончыўшы сямігадку, год працаваў на дзядзькавай гаспадарцы, дапамагаў яму і выхоўваўца яго дзяцей. Але той настаўнік, што некалі пахваліў свайго вучня ў пачатковай школе, пра хлопца не забыўся. Угаварыў працягнуць вучобу.

Першае апавяданне у 1926 годзе прапанаваў рэдакцыі часопіса «Чырвоны сейбіт», але яго не надрукавалі. Затое ў газеце «Беларуская вёска» (сённяшняя «Сельская газета») выступіў з некалькімі допісамі, стаўшы селькорам гэтага папулярнага сярод вясцоўцаў выдання.

Праз год пашанцавала і з «Чырвоным сейбітам». Кузьма Чорны ўхваліў абразок «Вясна». Ён быў змешчаны ў нумары 13 за 1927 год. Праз паўгода змешчана яшчэ адно — «У Каліанках» (1927, № 20—21; 1928, № 1). Мяркуюцца, што ў іншых выданнях часам карыстаўся псеўданімам Кастусь Пялявецкі, але гэтыя публікацыі не выяўлены. Разуменне, што з цягам часу з маладога аўтара вырасце цікавы праязік, Мікалай Карлавіч запрасіў яго ў рэдакцыю «Чырвонага сейбіта».

Займаўся Л. Калюга не толькі журналістыкай і літаратурнай працай. Паступіў у Белпедтэхнікум, далучыўся да літаратурнага аб'яднання «Узвышша». Пасля гэтага стаў адным з самых актыўных аўтараў аднайменнага часопіса. У першым — шостым нумарах за 1928 год выступіў з апавесцю «Ні гасць, ні гаспадар». Ці не ў кожным нумары друкаваў апавяданні. У часопісе «Польмя» была змешчана першая частка аповесці «Нядоля Заблоцкіх (Нягоды і летуценні)» (№№ 6—7, 9).

Аднак вучобу не скончыў. Па адной з версій пайшоў з трэцяга курса мінскага Белпедтэхнікума добраахвотна, жадаючы цалкам прысвяціць сябе літаратуры. Па другой — выключылі як «узвышшанскага лазутчыка і пачынаючага нацдэма». Але на адны творчыя заробкі жыць

не выпадала. Дзеля хлеба надзённага працаваў сакратаром часопіса «Кніга масам», стыльрэдактарам у Навукова-даследчым інстытуце прамысловасці і на Рэспубліканскім радыё.

У часопісе «Чырвоная Беларусь» надрукаваў кароткія апавяданні пад агульнай назвай «Вам знаёмае». Як выказаўся ў газеце «Літаратура і мастацтва»: «У 1933 годзе мяркуючы выдаць зборнік навел пад назвай «Вам знаёмае» і працаваць далей над гэтым жанрам.

На маю думку, навела найбольш падыходзіць у наш час. Яна паўней, яскравей можа адлюстравать сацыялістычныя тэмы нашага жыцця. Класавыя супярэчнасці, асабліва абвостраныя цяпер, якраз і дадуць удзячны матэрыял для вострай сюжэтнай канструкцыі.

Цяпер мяне найбольш цікавіць, як селянін, уласнік у мінулым, у калгасах і саўгасах, на сацыялістычных прадпрыемствах горада ператвараецца ў свядомага будаўніка сацыялістычнага радаснага грамадства.

Акрамя таго, маю напісаць за гэты год невялічкі — самае больш на 5 друкаваных аркушаў — раман, таксама актуальны, дынамічны, радасны».

Гэта тое апошняе, што распавёў пра сваё жыццё ў друку. У ноч з 22 на 23 лютага таго ж 1933-га Л. Калюга арыштавалі. Прысудзілі да пяці гадоў пазбаўлення волі і выслаўлі ў горад Ірбіт (цяпер тэрыторыя Краснаярскага края). Зборнік навел «Вам знаёмае» так і не выйшаў. Увогуле, ніводнаму сваёй кнігі А. Калюга ў руках не патрымаў. Уяўленне ж пра тое, якім ён быў пісьменнікам, даюць зборнікі «Ні гасць, ні гаспадар» (1974) і «Творы» (1992, 2011). А ў 1954 годзе беларуская дыяспара выдала ў Мюнхене яго кнігу «Нядоля Заблоцкіх».

Талент Л. Калюгі абяцаў шмат. Па сведчанні Яна Скрыгана, Кузьма Чорны сказаў: «Пісьменнік... і не абы-які пісьменнік, братачка. Богам дадзены талент». Высока ацэньваў творчасць Л. Калюгі і Максім Лужанін: «Талент гэты не паспеў разгарнуцца, але ўжо зарэкаментаваў сябе ўласнай мовай, умельствам пачуць самае цікавае слова ці зварот і ўмельствам данесці яго ў першасным значэнні, але зрабіўшы здабыткам літаратурнага ўжытку». Пра моўнае багацце ягонай прозы прыязна сказаў у сваім эсе «Чытаючы Кастуся Вашыну» вядомы мовазнавец, пісьменнік Фёдар Янкоўскі.

У апавяданнях Л. Калюгі, прынамсі, хораша праявіліся гумарыстычныя задаткі. Найбольш адметныя творы, ужо ў назве якіх акцэнтуюцца ўвага на галоўным

героі — «Лук'ян — каперацкі сабака» і «Трахім з Пагуляні». У іх створаны самабытныя вобразы тых, хто нечым вылучаецца сярод аднавяскоўцаў. І Лук'ян, і Трахім, калі падысці да іх з меркамі сучаснай прозы, — тыя, пра каго кажуць, што яны — дзівакі, у чымсьці блізкія героям апавяданняў Васіля Шукшына і Аляксея Дударова. Аднак, безумоўна, на іх ляжыць і адбітак свайго часу. Таму ўсё ж, відаць, больш правамерна параўноўваць іх з персанажамі «Ніжніх Байдуноў» Янкі Брыля.

Каларытныя характары паўстаюць і ў апавяданні «Баркаўцы — добрая вёска, і баркаўчане — вясёлыя людзі». Л. Калюга наўмысна падкрэсліваў сваё знаёмства з тымі, пра каго раскажываў: «Нізавошта я не паверу, каб Сцёпка сумыслу браў сабе хаўрусныя грошы: яшчэ ў нашай радні не чуваць было, каб хоць з адзін круцель удаўся». Такі прыём, калі відавочная лучнасць я-апавядальніка з героямі твора, даволі часта сустракаецца ў прозе 20-х гадоў мінулага стагоддзя. Л. Калюга, як і іншыя пісьменнікі, выразна ўяўляў свайго чытача, а хутчэй за ўсё, слухача. Звычайна сабраўшыся дзе-небудзь на лаўцы ці на прызбе, сяляне слухалі вясковага грамацея, які чытаў ім газету ці часопіс. Л. Калюга зрокава бачыў гэтага чытача (слухача) і па-свойму «падрабляўся» пад яго.

Творца, які валодае самім боскім талентам, не можа не пісаць нават у самых найскладанейшых умовах. У гэтым пераконваюць раздзелы незавершаных аповесцяў «Дзе косці мелюць» і «Утрапенне». Іх Л. Калюга пісаў у мінскай турме і на выгнанні ў Ірбіце. Працаваў і над другой часткай аповесці «Нядоля Заблоцкіх» — «Шушамяць». Абвінавачаны ў розных нацдэмаўскіх грахах, ён не толькі не скарыўся, а яшчэ і асмеліўся засумнявацца, а ці так, як трэба, усё адбывалася ў рэвалюцыйна-абноўленым свеце (прынамсі, у свеце, які павінен быў абнаўляцца, а тое, што не ўсё з гэтага атрымалася так, як хацелася, — іншая справа).

У гэтым сумненні Л. Калюгі пераконвае пачатак аповесці «Дзе косці мелюць» («аповесць пра тое, як вясна-красна ў нашым краі»). Калі перыядычны друк, «патрыёты-літаратары» ва ўвесь голас крычалі аб трыумфальным шэсці рэвалюцыі, ён гэтыя дні назваў не інакш, як «кручанымі днямі»: «Вы заўважылі, што людзі кручаных дзён сіверынаю смярдзяць? Як бы ў чыстым полі, дзе адно дзікае лінялае неба тупа завішыла было над імі, раслі і гадаваліся». Далей — яшчэ больш выкрывальна ў дачыненні да тагачаснай рэчаіснасці: «Думаецца, лёгка было аўтару хоць дзе-нідзе на малую макулінку свойскага, хатняга, чалавечага ў іх напаткаць? І ці варта казаць, што свет як на вераціне і ні ў водным акне нам не мігае ветлы агеньчык?» Кручаныя дні — тыя ж бунінскія акаянныя дні. Іх Л. Калюга не прымаў. Супраць іх выступаў у згаданых творах.

А пісаліся яны за кратамі ці пад пастаянным наглядом. Дбаючы аб уласным лёсе, ён куды больш думаў пра лёс Беларусі, беларускага народа. Гэтым роздзікам напоўнены і раздзелы аповесці «Утрапенне». Сюжэт твора ў многім традыцыйны. Пісьменнік раскажывае пра ўваходзіны хлапчука, а потым падлетка ў вялікі свет жыцця. Пакрысе Зэнка выпростаецца душой, ператвараючыся ў асобу. Маленства і юнацтва героя Л. Калюгі прыпала якраз на гэтыя «кручаныя дні». Самі падзеі прыспяваюць працэс сталення, адначасова ўносячы ў яго і пэўныя карэктывы.

Упершыню Зэнка па-сапраўднаму задумаўся над сваімі каранямі. Раней ён забіраў з панскага палаца тое, што заставаўся яму пасля іншых, больш увішніх — «прыйшліся яму самыя абірки: нейкія старадаўнія акты, у якіх не толькі цацак не было, але й яшчэ на паперы з суконку на грубіно былі тыя акты надрукаваны — на папяросу й то не варт», то цяпер, праз шмат гадоў, ён неяк кінуў позірк на сцяну, даўно абклееную тымі актамі, прачытаў напісанае. Прачытаў іх, і быццам у душы нешта перавярнулася. «Ягоны сэнс усё як бы муляў».

Не стрымаўся Зэнка, аднойчы пагаварыў з бацькам. Ён задаваў і пытанні, але адначасова на іх адказ шукаў. Найперш для самога сябе, бо ўжо не мог жыць так, як жыў дагэтуль. Нечага не хапала яму ў штодзённасці, не ставала пэўнасці: «Няўжо без гэтага нельга абысціся?.. Я вось ляжу й думаю... Няма паноў. І толькі тое бяды! І не трэба. Але няўжо, канешне, каб і нашае з вамі адметнасці не было? Я не веру, што без гэтага нельга абысціся. Баюся, што не на старасці гэта, калі шкода, шкода, ды пара ўжо, а смерць у маладым яшчэ вяку, як сама што ўбіралася ў сілу — толькі б красавіца, а тут раптам такая выпадковасць. Баюся, што праз гэта шмат прыгожага і нязнамага страціць свет».

Каб адметнасць была... Каб захаваць сваё нацыянальнае... Гэта не толькі думкі героя Л. Калюгі, але і думкі самога аўтара. Знаходзячыся за кратамі, а потым у высылцы, з «падрэзанымі крыламі», ён не скарыўся. Нічога не баяўся, бо верыў, што праўда была, ёсць і будзе на яго баку. У той час, калі абвінавачвалі ў «контррэвалюцыйнай дзейнасці», працаваў і над раманам «Пустадомкі», у канцы якога пазначана: «Красавік 1933 — ліпень 1935 г., сутарэнне ў Менску — у Ірбіце па выгнанні».

Лукаш Калюга адным з першых задумаўся над непрыкаянасцю чалавека, які нарадзіўся і вырас у вёсцы, а жыве ў чужым яму горадзе. Герой твора малады пісьменнік Даніла Невядомскі нездарма скардзіцца свайму брату Марку на ўласны лёс: «Як пустадомкі, туляемска каля чужых халодных вулог. Ды калі й свой па ордэры завяздзецца, у ім, не сагрэтым пакаленнямі, пуста і няўтульна, як у ваўкаўні». Гэтае «пустадомкавасць», Л. Калюга не сумняваўся, прынесена якраз «кручанымі днямі», што адрывалі людзей ад зямлі, нацыянальнай глебы, шпурлялі ў вір падзей, якія пакуль што імі не былі цалкам усваядзены, а таму не былі да канца правільна зразуметымі.

Значны падтэкст у «Пустадомках» набывае вобраз сонца. Яно ўвасабляе сабой і жыццё на зямлі, і вечнаць быцця, і кароткасць, імгненнасць асобнага людскога лёсу. Гэтую сувязь з сонцам пастаянна адчувае Марк, які ў лісце да Данілы заўважае: «Няма лепш, калі сонца, адным словам, прыгрэе, калі высока намененую, туга ўезджаную дарогу напрамываюць раўчкі, а ў вёсках каля плаксівых капяжоў пачнуць з жалезнікамі ўвіхацца рупныя гаспадары, паказваючы зручнейшую сцежку свавольнай вадзе...» І працягвае: «... куды нам што проці бацькаўшчыны?! Я не магу... Не магу, калі надвечар бачу яго на захадзе недзе там над нашым, Шылавіцкім, борам, свеціць нашай зямлі, нашаму народу...»

Сонцам бацькаўшчыны, Беларусі сарвалася і сэрца Л. Калюгі. Ды толькі свяціла яму нядоўга: 5 кастрычніка 1937 года ўбачыў яго апошні раз. Зноў арыштаваны, трыма днямі раней быў прысуджаны да расстрэлу.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

прэзентацыя

«Палац мастацтва» адкрывае Валерый Славук

Новая серыя мастацкіх альбомаў пачала выходзіць у выдавецтве «Беларусь»

Ці канечне трэба «канечне»?

Даследуючы сучасныя тэксты, нельга не заўважыць істотных зменаў у лексічным складзе беларускай мовы. Гэта і зразумела: погляд на вербальную прэзентацыю думкі пісьменнікам ці журналістам не без падстаў дапамагае рэдактару выявіць асаблівасці стылю аўтара, багачце яго слоўніка, усвядоміць дарэчнасць выкарыстання кожнага слова ў моўнай плыні. Тут, бясспрэчна, адыгрывае ролю і лінгвістычная дасведчанасць, і ўменне карыстацца нарматыўнымі даведнікамі, і — пэўным чынам — схільнасці самога рэдактара ці карэктара (хоць праўка на сэнсавым узроўні наўпрост не з'яўляецца абавязкам апошняга).

Звернемся да некаторых прыкладаў. З Янкі Сіпакова: «Канечне, па часе гэтая льдзінка расцала, нашы лісты пацяплелі, сталі амаль такія ж, як і да майго пісьма». З Андрэя Федарэнкі: «Лагічнай было б, канечне, каб Маховіч застаўся ў чарзе і купіў білет і сабе, і дзяўчыне». З Васіля Гігевіча: «Канечне ж, перад гэтым бартавая аўтаматызаваная сістэма правярыла атмасферу». У трох сказах сустракаем слова *канечне* ў значэнні '1. пачочн. сл. Само сабой зразумела, без сумнення' (паводле Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы, 2016). Названы даведнік падае яшчэ два значэнні разглядаванага слова: '2. прысл. Абавязкова, што б ні здарылася'; '3. часц. Так, вядома'.

Здавалася б, ніякіх істотных праблем з ужываннем слова не існуе. Аднак перакладчыца практыка сведчыць пра адваротнае: руска-беларускі слоўнік прапануе для слова *канечна* адпаведнікі *вядома, зразумела, безумоўна, бясспрэчна* як для пачочнага слова, так і для часціцы (яшчэ дадаецца *а як жа*). Выяўляецца, што ў перакладзеных з рускай мовы творах беларускага слова *канечне* быць не можа! Вось і падстава для роздуму...

У нашай сітуацыі двухмоўя аўтары не абцяжарваюць сябе вучыцца ў класікаў беларускай літаратуры, у якіх слова *канечне* выкарыстоўваецца пераважна ў другім значэнні, як у Максіма Гарэцкага: «Я пастанавіў папрацаваць гадоў на каморніцкай службе, падрыхтавацца да гэтага «спеласці» і зарабіць троху грошай, каб і самому было з чым далей ісці ў навуку і бацьку троху дапамагчы, каб *канечне* вучыў Лаўрыньку». Пазней, да прыкладу, так выказалася і Лідзія Арабей: «Бацюшка Васілій зрабіў крок ад ложка, мусіць, збіраўся ўжо адыходзіць, бачыў, што цяпер ён ужо *канечне* не патрэбен». Вось дзе натуральнае, арганічнае месца слова *канечне* ў беларускай мове. А яно ўсё радзей сустракаецца ў тэкстах. На жаль.

А ў Слоўніку беларускай мовы (2012) знаходзім наступнае: «Канешне і канечне», то-бок складальнікі вызначылі пераважным пры выбары першае пададзенае слова. Аднак на чым грунтуецца такое перакананне? На тым, што аналагічны слоўнік 1987 г. гэтак падае два словы? На вымаўленні рускага *канечна* праз [шн]? Сапраўды, *канешне* сустракаецца ў творах беларускіх пісьменнікаў (у «Знаку бяды» Васіля Быкава паўсюль — пачочнае слова *канешне*). Але ці падстава гэта для такіх істотных паграбаванняў?

Як жа карысталіся словам *канечне* ў сваіх творах іншыя аўтары? Ніводнага словаўжывання *канечне* няма ў раманах «Чужая бацькаўшчына» Вячаслава Адамчыка, «Чорны замак Альшанскі» Уладзіміра Караткевіча, у кнізе «Пялёсткі» Уладзіміра Дубоўкі, у камедыях «Хто смяецца апошнім» Кандрата Крапівы і «Зацюканы апостал» Андрэя Макаёнка... Спіс можна доўжыць. Гэтым пісьменнікам хапала канкрэтызацыі праз чатыры названыя вышэй словы. Чытач такіх асаблівасцяў нават не заўважае, бо ўсё гучыць натуральна.

Пазбяганне пачочнага слова і часціцы *канечне* не ёсць збыдненнем лексічнага складу беларускай мовы, бо застаецца прыслоўе *канечне*. Пра яго і трэба дбаць.

Дар'я СМІРНОВА

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Філасофская канцэпцыя мастака значна менш фрагментарная, чым яго рэдкія невялікія экспазіцыі. Праўда, гэтую акалічнасць ён кампенсуе вялікай колькасцю аформленых кніжных выданняў, якія штогод выходзяць не толькі ў Беларусі. Разам з тым толькі панарамны агляд творчасці графіка дае абагуленае бачанне яго фантастычнага мастацкага патэнцыялу пачуццяў і сумневаў». І далей: «У час панавання міні-прынту, аскетычнага, але манументальнага графічнага мінімалізму, шматлікіх праяў графічнага арт-дизайну вялікафарматная друкаваная і станковая графіка Валерыя Славука

Ілюстрацыя да кнігі «Айвенга».

якія дазваляюць і глядачу вырвацца за пэўныя «фатаграфічныя» межы і напоўніць марыць, разважаць пра веліч Зямлі і Неба, пра магнетызм, якім прырода напаўняе наш светапогляд. Майстар афорту, у такіх работах, як «Аднарог», «Снежныя людзі», «Крыніца», «Непагадзь», Валерый Славук запрашае ў падарожжа па розных часінах, нязмушана выпраўляе ў шпацыр да іншых сусветаў. Сыходзяцца разам звяры і людзі, птушкі і рыбы, пачвары і і розныя іншыя міфалагічныя істоты... Мастак святкуе! Мастак яднае часы і прасторы, выводзіць наш дух, вызваляе яго дзеля адпачынку думкі. І разам з тым надзяляе нас неабходнасцю прадаўжаць духоўны пошук, змагацца за саміх сябе ў гэтым неабачлівым, поўным колераў і фарбаў свеце.

Альбом з серыі «Палац мастацтва», будзем спадзявацца, пракладвае дарогу да болей шырокага знаёмства з айнавым выяўленчым мастацтвам.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Ілюстрацыя да кнігі «Удовін сын».

прыцягвае ўнікальным узроўнем яго сімвалічнай свядомасці. Нават малая частка яго творчасці бачыцца недасягальнай вяршыняй мастацкага духу і творчай практыкі».

Малюнкі таленавітага творцы адкрываюць іншы свет, спалучаючы рэчаіснасць і нашы ўяўленні са спробамі зазірнуць некуды далёка, у загадкавую і таямнічую невядомасць. Невядомасць, напоўненую новым жыццём. Творы,

Першай кнігай серыі «Палац мастацтва» стала выданне, прысвечанае творчасці лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь Валерыя Славука (нарадзіўся ў 1947 годзе). Нават тым, хто ніколі не бываў на яго выстаўках, творчасць графіка вядомая добра. Найперш — па тых ілюстрацыях, якімі аформлены многія айчынныя кнігі. «Аэліта» А. Талстога, «Чалавек-амфібія» А. Бяляева, кнігі А. Пушкіна, Э. Скобелева, Ю. Брэзана, А. Вольскага, Р. Барадзіна, зборнікі казак розных народаў — усё гэта выданні, дзе творчыя знаходкі В. Славука дапаўняюць тэкст, дазваляюць чытачу пашырыць уяўленні пра самі літаратурныя, фальклорныя творы.

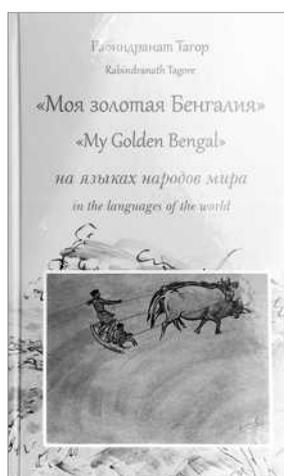
У артыкуле да альбома доктар мастацтвазнаўства Міхаіл Баразна зазначае: «Дзякуючы таленту і карпатлівай працы ў Валерыя Славука склаўся ўласны шлях да пазнання ісціны. Яго графіка — гэта не толькі асаблівая нагода для разважанняў, але і цікавы спосаб адкрыцця нязвыкллага ў звыклым свеце.

Пяцідзесяцімоўная песня

Адна з задач сучаснай нацыянальнай літаратуры — выконваць дыпламатычныя функцыі, служыць сродкам умацавання культурных сувязяў. лепшы шлях для гэтага — пераклады. Ідэі сяброўства, еднасці, мудрасці, якія не ведаюць моўных і тэрытарыяльных межаў, аб'ядноўвае пад вокладкай кніга аднаго верша вядомага індыйскага літаратара, кампазітара і мастака Рабіндраната Тагора «Мая залатая Бенгалія» (Паліграфкамбінат імя Якуба Коласа, 2019). Верш гэты — нацыянальны гімн Рэспублікі Бангладэш, словы любові да радзімы, захаплення ёй і ўдзячнасці.

Кніга ўтрымлівае больш за 60 тэкстаў аднаго і таго ж верша, перакладзенага на 49 моў свету. Найбольшая колькасць перакладаў — па-беларуску. Іх зрабілі Мікола Мятліцкі, Навум Гальпяровіч, Сяргей Панізнік, Марыя Кобец і Надзея Салодкая. Параўноўваць гэтыя пераклады можна па словах, выбар якіх часта адрозніваецца даволі рэзка — ад памяншальна-ласкальных суфіксаў у адным да «вялікапышнасці» ў іншым, але настрой і насычаную каляровасць твора яны перадаюць напоўніцу.

Выданне аздоблена работамі мастака Бангладэш Зайнула Абедзіна, якія адлюстроўваюць цяжкі перыяд у жыцці бенгальцаў, час голаду ў 1943 годзе. Магчыма, такі кантраст з жыццесцярджалым і светлым тэкстам дазволіць больш глыбока зразумець культуру краіны.

Поўная назва кнігі, «Мая залатая Бенгалія» на мовах народаў свету», апраўдвае сябе. Асабліва зборнік спадабаецца чытачу, які цікавіцца так званымі «малымі» літаратурамі і лінгвістыкай увогуле. Праз змест гэтай кнігі некаторыя мовы ён можа сустрэць упершыню. Магчыма, гэта апраўдана канцэпцыяй — Рабіндранат Тагор выканаў вялізную ролю ва ўмацаванні нацыянальнай культуры і дзяржаўнасці Бангладэш. Аўтар прадмовы да кнігі Рашэд Мустафа Сарвар, прадстаўнік ЮНІСЕФ у Беларусі, прыводзіць словы Тагора: «Наша духоўнае выхаванне ішло паспяхова, таму што мы вучыліся ў дзяцінстве менавіта на бенгальскай мове... Нягледзячы на тое, што паўсюль сцвярджалі пра неабходнасць англійскага выхавання, мой брат быў дастаткова ўпарты, каб даць нам «бенгальскае»».

Мая залатая Бенгалія,
Я закаханы на век...

«Думаю, што так да сваёй Радзімы, да свайго роднага краю гатовы звярнуцца сын кожнай краіны», — кажа аўтар прадмовы. Падаецца, што ідэя гэтай кнігі — стварыць агульнасветную песню захаплення. Таму і гаварыць пра гэтае выданне варта як пра сімвал празмежнай і празмоўнай любові.

Дар'я СМІРНОВА

Я прыйшла здзівіцца і пераканацца...

...а зведала маральна-псіхалагічны шок і глыбокае культуралагічнае паглыбленне.

Гісторыю 41-й мінскай гімназіі я чула фрагментамі ад розных людзей: былых вучняў, іх бацькоў, настаўнікаў, якія тут працуюць, і ад дачкі галоўнага героя майго апаведу. Уласна, апавед — не мой. Маё — толькі вельмі моцнае ўражанне ад усяго, што я чула, бачыла і, галоўным чынам, працула.

Да школы як інстытуцыі стаўлюся яшчэ са школьных гадоў з пашчотай, і за паўстагоддзя яна не страцілася, толькі ўмацавалася. Праўда, павінна прызнацца, акрамя маёй звычайнай агульнаадукацыйнай, але высакакласнай школы, усе астатнія былі спецыялізаваныя: ліцэі і гімназіі, дзе давалася працаваць. Дзесяць гадоў Ліцэя БДУ, любімага мной, распасцілі найвышэйшым узроўнем вучняў, настаўнікаў і пачуццём адзінай сям'і.

Гімназія № 41 здзіўляе парадаксальным спалучэннем ухілаў. Вы калі-небудзь чулі пра мастацка-матэматычную адукацыю? Каб на адной тэрыторыі па-сяброўску

гімназіі, непасрэдным удзельнікам паходаў, канцэртаў, танцавальных конкурсаў, экскурсій, падарожжаў, у тым ліку замежных. Ён уцягваў ва ўсё гэта бацькоў, апекаваўся жыццём вучняў больш, чым сваім, кідаўся на дапамогу ў складаных жыццёвых абставінах. Быў вялікім, усеагульным татам, сябрам, дарадцам, проста любімым чалавекам.

Яго энергетыка і маральная моц, сапраўдны мужчынскі характар і абсалютная надзейнасць дзіўна спалучаліся з надзвычайнай тонкасцю, далікатнасцю, пачуццём такту.

Валявы, здаровы, моцны, прыгожы чалавек, поўны планаў, ён правяраў у настаўніцкай запаветныя сшыткі «для душы». Яны служылі вучням узнагародай, бонусам за любоў да матэматыкі, магчымасцю выканаць дадатковае заданне.

...Праз гадзіну павінен быў пачацца бацькоўскі сход, але ён на яго не прыйшоў... Раптам яго вялікае сэрца спынілася. Яго не стала 21 лістапада 2006 года.

Мы апусцім, як разрыў гэтай бомбы ўдарыў па яго вучнях, іх бацьках, калехах. Праз два гады адна з мам (С. Пахучая) прапанавала прысвоіць гімназіі імя Валянціна Сярэбранага.

Ініцыятыву гарача падтрымалі калегі, а асабліва дырэктар школы матэматык В. Понтус. Яна разам з дацэнтам БДУ Б. Камраковым і выкладчыкам БДУ Л. Лаўрыновіч былі папчэнікамі В. Сярэбранага ва ўсіх школьных справах.

Трэба аддаць належнае сям'і В. Сярэбранага — удаве, матэматыку, аднадумцу і сябру Вользе Хрысанфаўне і дачцэ Ліі, дацэнту Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі. Яны правялі вялікую працу па зборы матэрыялаў і стварэнні мемарыяльнага музейнага кутка, прысвечанага В. Х. Сярэбранаму.

У экспазіцыі — фота, успаміны сяброў, вучняў, нумары газеты «Смешна сказаць», ініцыятарам, аўтарам і нязменным рэдактарам якой ён быў, кніга «Не дзеля смеху», выдадзеная літаратурным аб'яднаннем, у якое ён уваходзіў, кніга яго вершаў для дзяцей «Шукаю сябе», большая частка асабістай фізіка-матэматычнай бібліятэкі і, нарэшце, фільм пра жыццё В. Х. Сярэбранага, сабраны па фота і відэаздымках розных гадоў.

Дзеля справядлівасці трэба адзначыць, што падмурак, закладзены В. Сярэбраным, і высокі ўзровень падрыхтоўкі вучняў па гэты дзень атрымліваюць сучаснае прызнанне. З 2007 па 2017 гады гімназістамі было заваявана 3 залатыя, 10 сярэбраных і 7 бронзавых медалёў у 11 краінах свету.

Я сапраўды здзівілася, што сёння, у наш жорсткі час, можна так беражліва і пашчотна захоўваць памяць і павагу да сапраўды годнага чалавека. Але яшчэ я пераканалася, што вакол цуду-чалавека могуць адбывацца цуды.

Як мы памятаем, у гэтай выдатнай гімназіі ёсць другая палова. Скажу шчыра, для мяне — першая: мастацкая. І тут, здавалася б, павінна быць усё заканамерна, без цудаў. Стандартныя прадметы для мастацкага ўхілу, дзеці — усе геніі, як водзіцца ў нашага брата-мастака, настаўнікі са спецыяльнай адукацыяй — выпускнікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Усе выкладчыкі гэтых ВНУ — добра знаёмыя мне мастакі, бясспрэчныя прафесіяналы.

Адпаведна, настаўнікі гімназіі, іх выпускнікі — добра падрыхтаваныя педагогі. Гэтая інфармацыя афіцыйная, але мінімальная, таму што тое, што я паспела ўбачыць, зразумець і адчуць, палягае ў крыху іншай плоскасці.

Дзяцей тут вучаць цалкам апантаных прафесіяў, творчыя, неардынарныя людзі. Дзякуй богу, можна пачаць адразу з кіраўнікоў. Далёка не заўсёды адміністрацыя глыбока разумее і шануе крэатыўны пачатак сваіх падначаленых. Але тут гэта, на шчасце, так. Дырэктар, філосаф па адукацыі, Марыянна Скакун і намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце архітэктурна-мастацкага кірунку мастак Вольга Карповіч падтрымліваюць ініцыятывы настаўнікаў.

Калі б я трапіла ў гэты музей на парашуце, не праходзячы гімназічныя дзверы з традыцыйнай шылдай, і апынулася ў этнаграфічным музеі Беларусі ХХ стагоддзя «Святлавіт», то, удзельнічаючы ў самым вялікім конкурсе з самым вялікім прызавым фондам, не здадалася б, што гэта музей усяго толькі ў гімназіі. Забягаючы наперад, скажу: ён годны самых прэстыжных і цэнтральных пляцовак сталіцы, бо дае сур'ёзнае ўяўленне аб матэрыяльнай культуры Беларусі ХХ стагоддзя.

Эстэтычнае развіццё, мастацкія схільнасці вучняў рэалізуюцца тут не толькі класічнымі праграмнымі формамі, але і неспецыфічнай выдатнай і шматграннай музейнай працай. Гэта цэлы пласт сумесных намаганняў мастакоў-настаўнікаў і вучняў. На стварэнне і развіццё музея накіравана разнапланавая дзейнасць: пошук экспанатаў у экспедыцыях, іх вывучэнне і спробы атрыбуцыі, стварэнне ўласных работ у розных відах народнай дэкаратыўна-прыкладнай творчасці.

І, вядома, не бывае неапантаных «музейшчыкаў» і людзей мастацтва. Тут самаахварнай любоўю да дзяцей, творчасці, музейнай справы літаральна свецяцца настаўнікі. Гэта і сябра секцыі адукацыйнай галіны «Мастацтва» рэспубліканскай навукова-метадычнай нарады Вольга Карповіч, і аўтар і распрацоўшчык праграмы па ткацтве, загадчык кабінета, які пасля і перарос у музей, Наталля Канановіч.

Музей этнакультуры Беларусі другой паловы ХХ стагоддзя адкрылі 4 кастрычніка 2005 года. У яго калекцыі 246 экспанатаў керамікі, дрэва, ткацтва (посцілкі, ручнікі, паясы), бондарства, вышыўкі, мегалу, хатняй маёмасці, прадметаў вясковага і гарадскога побыту.

У музеі ёсць свае рарытэты. Сярод найбольш каштоўных экспанатаў — кудфар з Агоўскім роспісам 1950 года з вёскі Морач Клецкага раёна, самыя старыя — латуневы бязмен 1863 года з Шумілін-

скага раёна Віцебскай вобласці і вілкі 1880 года, асабліва любімы — чыгунок, зроблены са снарада. Усё гэта сабрана ў невялікім памяшканні ў адзінай суцэльнай экспазіцыі музея і прадстаўлена прафесійна, з мастацкім густам і пачуццём меры.

Як у кожным музеі, які сябе паважае, тут ладзяцца экскурсіі, дарэчы, на беларускай і рускай мовах. У кіраўніка музея мастака А. Людчык цікавыя і арыгінальныя музейна-настаўніцкія заняткі. У межах тыднёвага гімназічнага color-марафону колерам дня стаў белы. І ў гэты дзень (беларускай мовы) паглыблена вывучалі семантыку белага ў народнай творчасці і яго адлюстраванне ў побыце.

У дзень рускай і беларускай літаратуры заняткі былі прысвечаны хлебу, абрадам, звязаным з ім і ў цэлым — вобразу хлеба. Завяршылася гэтая падзея смачным сюрпрызам — хлебам, спечаным А. Людчык для пяціклашак-удзельнікаў. Любое пачынанне ў гэтым музеі заўсёды накіравана на захаванне традыцый і падтрымку наватарства.

Тут таксама не абыходзіцца без бацькоў. У прыватнасці, аўтара і выканаўцы касцюміраванага фотапраекта па фільме «А золкі тут ціхія» Вікторыі Шувалавай. Таксама ўражвае самастойная творчая работа выпускніка гімназіі, а цяпер студэнта Акадэміі мастацтваў Алега Каліценя — галерэя з сямі жывапісных партрэтаў ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны. Выключна дакладна перададзены характэрныя рысы, індывідуальнасць у кожным вобразе.

Лейтматыва дзейнасці ўсіх напрамкаў, як блізкіх, так і дыяметральных праціглых, гучыць дзіўная апантанасць настаўнікаў прафесіяў у цэлым і справай, якую робяць тут і цяпер, у прыватнасці. Гэта ўласціва не толькі легендарнаму матэматыку Валянціну Сярэбранаму, але і прадстаўнікам гуманітарных прадметаў.

Мне давялося назіраць, як філолаг Н. Басіч бясконца прыдумляе літаратурныя вынаходствы і хітрыкі, як віртуозна рэалізуе іх у шматлікіх тэматычных вечарынах вялізнага дыяпазону: ад Цютчова да Булгакава. Як яна вядзе свой няспынены дыялог з літаратурнымі героямі, з вучнямі, у якіх міжволі ўцягваюцца тыя, хто апынаецца побач.

Вядома, з гімназіі выйдучы не толькі Лабачэўскія і Платонавы, Рэмбранты і Малевічы, але тое, што яна ўзбагаціць генафонд краіны нашага часу інтэлектуаламі і духоўна напоўненымі людзьмі, не выклікае сумневу.

Шчаслівага табе творчага шляху з выдатнага мінулага ў «выдатнае далёкае», 41-я!

Ларыса ФІНКЕЛЬШТЭЙН

жылі будучыя матэматыкі і мастакі, а агульныя прадметы ім чыталі адны і тыя ж настаўнікі? А тут — так! У маёй свядомасці дзве гэтыя магутныя хвалі навукі і мастацтва, вядома, падзяліліся.

Пачну я з той, у якой нараджаецца залаты фонд будучай навукі. Даўно няма спрэчкі аб фізіках і лірыках, а мясцовыя матэматыкі гэта даказваюць усім сваім існаваннем.

Каля вытокаў гуманізацыі матэматыкаў тут доўгія гады стаяў дзіўны чалавек — Валянцін Хаімавіч Сярэбрана. Сёння гімназія носіць яго імя. Скажаць пра яго «настаўнік» — нічога не скажаць. Скажаць пра яго «матэматык», у якога была практычна 100% паступляльнасць у ВНУ, а з 2000 па 2006 гады вучні В. Сярэбранага, удзельнікі міжнародных матэматычных алімпіяд, прывезлі 2 бронзавыя, 3 сярэбраныя і адзін залаты медалі з Паўднёвай Карэі, ЗША, Грэцыі, Мексікі, Славакіі — таксама скажаць не ўсё. Гэты чалавек быў стваральнікам, творцам жыцця і лёсу сваіх вучняў. Рабіў ён гэта лёгка і глыбока адначасова, артыстычна і ў той жа час вельмі натуральна.

«Сэрца настаўніка большае, чым жыццё, у ім змяшчаюцца ўсе, і яшчэ застаецца месца, а жыццё, на жаль, заканчваецца». «Кожную справу трэба рабіць як самую любімую». «І кожны вучань павінен адчуваць сябе самым любімым, а значыць — і самым разумным». Гэта некалькі краевугольных камянёў мноства пастулатаў з жыцця і працы Валянціна Сярэбранага, на якіх трымалася яго педагогіка. Ён вучыў матэматыкаў, а гадаваў асобы. І шляхоў для гэтага ў яго было безліч.

На гэты алтар Валянціна Хаімавіч прыносіў шматлікія інтарэсы, здольнасці, веды і ўменні. Ён быў аўтарам сцэнарыяў вечароў, КВЗ, капуснікаў, вершаў і гімна

Бензапіла як інструмент для развіцця эмацыянальнага інтэлекту

Наўкола цэбра. Я ўціскаюся ў крэсла і напружана прыслухоўваюся да гукаў бензапілы недзе побач... Што будзе далей? IX Міжнародны форум тэатральнага мастацтва TEART як заўсёды пакінуў нечаканыя ўражанні.

Сёлетні форум адметны перапамеркаваннем увагі арганізатараў (Цэнтр візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн», ААТ «Белгазпрамбанк», ААТ «Газпрам трансгаз Беларусь»). Праграма «Belarus Open» усё больш убераецца ў сілу, пашыраецца, падзяляецца на падпраграмы. У гэтым годзе, напрыклад, асобным блокам у ёй быў прэзентаваны тэатр сацыяльных даследаванняў. Творцы, што працуюць у гэтым кірунку, засяроджаны на надзённых праблемах: хатні гвалт, памяць пра Халакост, іерархічная арганізацыя грамадства. Разам з тым Міжнародная праграма форуму скарацілася ў два разы — да чатырох спектакляў. У такога рашэння ёсць свае станоўчыя і адмоўныя бакі. Але трэба зазначыць, што скарачэнне ніякім чынам не паўплывала на прынцыпы адбору: на TEART паранейшаму можна пабачыць спектаклі тэатральных зорак з сусветнымі імёнамі, фаварытаў Авіньёну. На што акалічнасці перафарматавання дакладна паўплывалі, дык гэта на выбар сёлетняга слогана — «Канцэнтрат». Інтэрпрэтаваць яго можна па-рознаму, але асабіста для мяне Міжнародная праграма — 2019 стала канцэнтратам несюжэтнага тэатральнага апаведу, дзе галоўным становіцца не сэнс і яго разуменне, а перажыванне эмоцыі.

Спектаклі такога кшталту можна пабачыць і ў Беларусі. Сімвалічным мастком ад «Belarus Open» да Міжнароднай праграмы стаў харэаграфічны спектакль Вольгі Лабоўкінай і тэатра танца KARAKULI «Паветра». Адказ на пытанне «Што ёсць для нас паветра: стыхія, жыццёвая неабходнасць, свабода?» шукаюць не ў вобласці сэнсаў, а ў вобласці рухаў, вымагаючы ад глядача кінестетычнага разумення, уключаючы яго ў харэаграфічны малюнак, прымушаючы рухацца ўслед за дзеяннем. Аднак «Паветра» — гэта хутчэй выключэнне, чым

што яго маці Цырцэя была чараўніцай і гэта такі сабе працяг дынастыі. Сцэнаграфія вытрымана ў эстэтыцы постдраматычнага тэатра: акцёры апрануты ў класічныя касцюмы і паліто; месца дзеяння — рытуальная зала з труной у цэнтры; на задніку — партрэт ці то Адысея, якога чакаюць, ці то Адысея, які ў труне. Гэты партрэт, дарэчы, адкрывае новы сэнсавы пласт. На фота — адзін з самых вядомых выканаўцаў ролі Адысея ў гісторыі мастацтва XX стагоддзя Кірк Дуглас. І ў прычыне ўсё, што адбываецца на сцэне, можна счытаць як размову сучасных акцёраў з кумірам, пагрырхам, іконай, апошняй зоркай залатога веку Галівуда. Аднак калі на спектакль прыйдзе глядач, які не ведае нічога ні пра Гамэра, ні пра «Адысею», ні пра Кірка Дугласа, ён пабачыць гісторыю, складзеную з эмоцый, бо зразумець, пра што гамоняць акцёры на сваёй птушынай мове, можна толькі часткова, па нейкіх апорных словах, кшталту «тата» ці «пісталет». Усё астатняе — гэта пачуцці, іх сумеснае пражыванне. Найяскравейшае ў фінале: гасне святло, і браты, якія толькі што расплавалі труну, спускаюцца з заведзенымі бензапіламі ў праходы залы ды рухаюцца па іх. Пасля гэтага чарка не пагадзіцца, што рэжысёр рабіў разлік менавіта на ірацыянальнае, пачуццёвае прачытанне, на тое, каб у выніку пакінуць глядача з перажытай моцнай эмоцыяй (няхай сабе і жаху ці трывогі), чым напоўніць яго галаву адвечнымі сэнсамі, схаванымі ў «Адысеі», ды іх трактоўкай.

Сучасная харэаграфія, адзін з самых моцных пачуццёвых каталізатараў у тэатры, — пастаянны фокус увагі TEART. Гэтым разам у праграме быў прадстаўлены спектакль «Піксель» французскага харэографа Мурада Мерзукі (Крэтэй, Францыя). Вядомасць Мерзукі прынес хіп-хоп, але харэограф не замыкаецца ў гэтым кірунку, а, наадварот, стараецца пашырыць межы, далучыўшы да яго дасягненні самых розных сфер, дзе працуюць з цэлам: ад цырка да баявых мастацтваў. «Піксель» — гэта спаборніцтва чалавека з выявай, сучасная харэаграфія, аздобленая элементамі акрабатыкі. У спектаклі няма нейкага выразнага сюжэта, дзеянне знітавана агульным вобразам — колам. Чалавек у коле часу, чалавек у коле адносін. Піксель — гэта таксама сімвал кола новай эпохі, якое правакуе нас да руху. Адна за адной змяняюцца выявы, якія выступаюць партнёрамі танцоўшчыкаў, рэагуюць на іх рухі, натхняюць на новыя. Але існаванне ў коле для Мерзукі — гэта не адчуванне Сізіфавай працы. «Піксель» сцвярджае: рух — гэта лёгкасць, прыгажосць. Для глядача гэта перажыванне няспыннасці, бяскончасці. І калі адзін з артыстаў пачынае свой танец-балансаванне ў абручы, то ты адчуваеш прыналежнасць да адвечнага, а не стому ад існавання ў коле жыцця...

«Плошча Герояў» Крысціяна Люпы паводле Томаса Бернхарда Літоўскага нацыянальнага драматычнага тэатра (Вільнюс, Літва) — тэкстацэнтрычны, а значыць, сэнсацэнтрычны спектакль. Але ж для таго, каб пазбегнуць павярхоўнага ўспрымання сюжэта, Люпа ўводзіць нас у асаблівы эмацыянальны стан. У «Плошчы Герояў» часта гучаць імёны рускіх класікаў, таму гэтае параўнанне будзе не такім ужо безпадстаўным і, на маю думку, дакладным. Памятаеце ў рамана Дастаеўскага «Ідыёт» сцэну, калі Мышкін прыходзіць да Епанчыных і прадчувае, што разаб'е вазу? Нешта падобнае адбываецца і з глядачом на «Плошчы Герояў». На пачатку зала дазнаецца, што галоўны герой, прафесар Шустэр,

Сцэна са спектакля «Адысея».

здзейсніў самазабойства. Бо вярнуўшыся па запрашэнні мэра ў Вену, адкуль ён уцёк у часы Гітлера, зразумеў, што быць яўрээм у Аўстрыі, куды ён вярнуўся, значна страшней, чым у часы фашызму. У венскай кватэры Шустэраў з жонкай прафесара яшчэ да ад'езду здараліся нервовыя прыступы: у гэтых пакоях ёй чуюцца галасы нацысцкіх мітынгаў на плошчы. І паступова мы ўцягваемся ў прадчуванне, чаканне гэтага прыступу. Люпа дасягае эфекту глядацкага перажывання моцнай эмоцыі за кошт маруднага нагнавання, доўгага чакання, асаблівага тэмпарытму. Першая дзея доўжыцца паўтары гадзіны, і гэта дыялог прыслугі. Дзве жанчыны перабіраюць рэчы прафесара, паступова раскрываючы для нас акалічнасці самазабойства. І адначасова нібыта выклікаюць гэтымі прадметамі дух Шустэра. У кірунку акна, з якога ён выкінуўся, парамі стаіць яго абутак. Паступова з'яўляюцца касцюмы, кашулі, элегантныя палкі... А потым, перад самым антрактам, нібыта жывая, на задніку нарэшце паўстае здань-праекцыя прафесара. Люпа выкарыстоўвае падобную кампазіцыю, падводзячы нас да перажывання прыступу і памежнага стану. Чатыры з паловай гадзіны марудны тэмпарытм з паступовым разгортваннем гісторыі, якая стварае адчуванне задушлівасці і небяспекі, вядуць нас да моцнага эмацыянальнага перажывання, каб потым, вокаментна завяршыўшы спектакль паклонам, пакінуць глядача з гэтым станам і эмоцыяй сам-насам ужо ў рэальным жыцці.

Легендарны «Сталінград» Рэзо Габрыядзэ (Тбілісі, Грузія) таксама вымагае ад глядача асаблівага ўспрымання. З мноства творчых іпастасей (рэжысёр, сцэнарыст, скульптар, пісьменнік) Габрыядзэ найперш вызначае сябе мастаком. І «Сталінград» вельмі падобны на жывую карціну, дзе ўсё падпарадкавана вобразу. Усё і пачалося з вобраза, калі Рэзо Леванавіч натрапіў на ўспаміны ваеннага карэспандэнта пра парэшткі забітых коней на подступах да Сталінграду. Адсюль паўстала гісторыя закаханых коней Алёшы ды Наташы, а вакол іх — стракатай мазаікай эскізныя гісторыі людзей і жывёл блакаднага Сталінграда. Гэта імпрэсіяністычны апавед, увасоблены ў тэатры марыянэтак. За каскадам дробных дэталей, мімалётных уражанняў (мураш, што шукае цукар для сваёй дачкі; хлопец і дзяўчына, што згадваюць хімічныя формулы; жанчына, што чакае мужа ля калыскі) праяўляецца катастофа. Аднак руйнаванне жыцця глядач у большай ступені адчувае, чым бачыць. Уяўнае відовішча ваеннага апакаліпсісу праступае праз марыянэтак і сцэнаграфію, створаных Габрыядзэ. Дыхтоўных, крохкіх, загадкавых. Напрыклад, конь Алёша, са спіны якога гонка цягнецца ўверх тэлеграфны слуп... Вобраз перадусім вобраз, а што за ім — мяркуюць і адчуваюць самі.

Увогуле ж, чатыры вельмі розныя спектаклі Міжнароднай праграмы TEART-2019 яднае агульны пасыл, які я б каротка сфармулявала так: эмацыянальны інтэлект дазваляе лепш разумець не толькі сябе ці іншага чалавека, але і твор мастацтва. І добра, што ўсё пачалося з бензапілы, каб мы не надта моцна вагаліся дый не спрабавалі збочыць на добразнаёмы рацыянальны шлях успрымання.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ
Фота прадстаўлена Форумам TEART

Сцэна са спектакля «Сталінград».

правіла, што выяўляе шмат якія праблемы беларускага тэатральнага поля. Абмеркаванне пасля спектакля паказала, як неўласціва шырокаму беларускаму глядачу пакуль такая сістэма мыслення. Надзейным правадніком для залы паранейшаму застаецца сюжэт ды яго інтэрпрэтацыя, а не эмоцыя. Калі мы не разумеем, пра што гэта, то не пачуваем сябе ўтульна, абаронена. І сёлетняя Міжнародная праграма TEART стала канцэнтратнай выклікам гэтай глядацкай сістэме мыслення і ўспрымання. Напрыклад, распачалася яна спектаклем на мове, якой не існуе.

Спектакль «Адысея» тэатра «Талія» (Гамбург, Германія) пастаўлены паводле славутага твора Гамэра. Сыны Адысея Тэлемах і Тэлегон упершыню сустракаюцца каля труны і пачынаюць апавядаць адзін аднаму гісторыі. Калі добра ведаць паэму, то ў гэтым дыялогу ўсё пазнавальна: вось Адысей сустракаецца з цыклопам, вась сябры Адысея пераўтвараюцца ў свіней. Рэжысёр Анту Рамэра Нуньес гуляе з сюжэтам і сэнсамі, працуе з рознымі ўзроўнямі разумення глядача. Напрыклад, робіць Тэлегона фокуснікам, намякаючы на тое,

Формула драмы і жыццё праз мультфільм

Асноўныя тэмы фестывалю «Еўразія.DOC»

Урачыстае закрыццё фестывалю «Еўразія.DOC».

Кінамастацтва ў Беларусі нагадвае памежны стан. Бывае, адразу адбываецца некалькі цікавых і яркіх фестывалю, а потым — маўчанне. Зараз у краіне якраз бурленне: кінааматары запасаюцца квіткамі (добра, што не папкорнам) і чакаюць прэзентацыю новай цікавай стужкі. Пачаліся кінафестывалі. Адзін з іх — IV Фестываль дакументальнага кіно краін СНД «Еўразія.DOC» — праходзіў у Мінску з 1 па 4 кастрычніка.

На фестываль была пададзена 151 заяўка з 17 краін. У кароткую праграму ўвайшлі 28 дакументальных фільмаў з 12 краін. Уздзельнікі форуму — кінадакументалісты з Азербайджана, Арменіі, Беларусі, Расіі, Кыргызстана, ЗША, Таджыкістана, Эстоніі, Літвы, Казахстана, Грузіі, Украіны. Тэма фільмаў павінна прама ці ўскосна быць звязана з грамадска-палітычным жыццём краін СНД і ўсёй постсавецкай прасторы. Геаграфія ўдзельнікаў не абмежаваная. Перавагу пры адборы атрымлівалі фільмы, знятыя на працягу двух гадоў да даты правядзення фестывалю. Таксама прыярытэтнымі былі стужкі, якія прадстаўляліся для прэм'ернага паказу. Адзёнава работы міжнароднае журы ў складзе знакамітых кінадакументалістаў, журналістаў і палітолагаў. У фокусе — прафесіяналізм, актуальнасць тэмы, характар падачы матэрыялу.

На адкрыцці ўдзельнікаў фестывалю вітаў намеснік начальніка галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення Адміністрацыі Прэзідэнта Уладзімір Матусевіч, які падчас урачыстага адкрыцця форуму зачытаў прывітальнае слова ад кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Наталлі Качанавай, дзе адзначалася, што правядзенне фестывалю ў Беларусі стала добрай традыцыяй:

— Мінск — горад, дзе перасякаюцца шматлікія культуры, дзе працуюць прадстаўнікі розных канфесій, нацыянальнасцей. Таленавітае дакументальнае кіно спалучае ў сабе непадробную цікавасць

да чалавека, зацвярджэнне высокіх гуманных каштоўнасцяў і непрудзаты погляд на тое, што адбываецца ў розных кутках планеты. Большасць прадстаўленых работ кінафоруму прысвечаны тэме пошуку міру, шляхоў да міжнацыянальнага супрацоўніцтва, павазе да сваёй культуры і гісторыі. Дарэчы, фестываль стаў прыкметнай з'явай культурнага і грамадскага жыцця не толькі Беларусі, але і еўразійскай прасторы.

4 кастрычніка ў мінскім кінатэатры «Беларусь» прайшла ўрачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў IV Фестывалю дакументальнага кіно краін СНД «Еўразія.DOC», дзе стала зразумела, што тэмы, прадстаўленыя рэжысёрамі, не проста важныя ці актуальныя — яны кранаюць.

Так, фільм «Жанчыны і спорт. Дар'я Домрачова» (аўтар Наталля Эйсмонт, рэжысёр Аляксандр Арташэўскі) атрымаў спецыяльны прыз Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Фільм, як можна здагадацца, не пра перамогі, а пра сілу волі і выпрабаванні на шляху спартсмена. Не так лёгка заўсёды быць моцнай, асабліва жанчыне, няпроста працаваць і на мільённую аўдыторыю.

Кадр з фільма «Жанчыны і спорт. Дар'я Домрачова».

Дзякуючы дакументалістыцы ў глядача ёсць магчымасць прасачыць за дэталямі, якія захоўвае ў кадрах рэжысёр, каб зразумець глыбінныя сэнсы кінаработы. На жаль, грамадства не заўсёды разумее дакладна, што такое быць у страі 24 гадзіны ў суткі. Фільм добра адлюстроўвае ўсе бакі перамогі.

А стужка знакамітага рэжысёра з Беларусі Анатоля Алая «Доктар Шуба» атрымаў на фестывалі спецыяльны прыз «За выдатны ўклад у дакументальнае кіно». У фільме народнага артыста Беларусі паказаны лёс выдатнага беларускага хірурга, былога галоўнага ўрача Першай клінічнай бальніцы Мінска, заслужанага ўрача БССР, Героя Сацыялістычнай Працы Аляксея Іванавіча Шубы. Жыццё гэтага чалавека — злепак драматычнай гісторыі

беларускага народа ў XX стагоддзі. Пра «народнага доктара» ў кадры распавядаюць сваякі, сябры і калегі. Фільм варта паглядзець тым, каму цікава аналізаваць працэсы гісторыі праз прызму чалавечага патэнцыялу.

Спецыяльны прыз старшыні журы прысуджаны рэжысёру Левану Габрыядзе (Расія/Грузія) за фільм «Ведаеш, мама, дзе я быў?», створаны па матывах дзіцячых успамінаў і малюнкаў бацькі рэжысёра, вядомага сцэнарыста, мастака, дырэктара Тэатра марыянэтак Рэза Габрыядзе. У пэўны момант стужка нават пачынае нагадваць мультфільм.

Леван Габрыядзе вяртае нам дзяцінства, час, калі нічога не страшна, калі ўсё дрэннае вась-вось скончыцца, а добрае застанеца назаўсёды. Мы зноў там — сярод вялікіх кніг і высокіх дрэў, лягваем на знішчальніку і пішам прызнанні ў каханні. Дзіўная гісторыя дзяцінства мастака, пісьменніка і рэжысёра Рэза Габрыядзе: рэальныя факты змешваюцца з фантазіямі і снамі дзесяцігадовага хлапчука. Поўнаметражны анімацыйны фільм, створаны па аповедах і малюнках самага Рэза, — цёплае і кранальнае прызнанне ў любові мастаку ад самых блізкіх яму людзей.

Таксама на фестывалі перамагла кінастужка рэжысёра Вольгі Шэхцера (ЗША) «Вайна снайпера». Гэта гісторыя пра чалавека, які па сваім уласным выбары апынуўся на вайне. Але фільм не столькі пра вайну, колькі пра чалавека на вайне. Яго зняла амерыканка рускага паходжання. Яе работа ўжо была адзначана ўзнагародамі на міжнародных кінафестывалях у ЗША. Неаднойчы гэты фільм называлі «таблеткай праўды».

Гэта ўнікальная стужка. Яе галоўны герой — знакаміты сербскі снайпер Дзеян Берыч па мянушцы Дэкі, які добраахвотнікам адправіўся на Усход Украіны і ваяваў на баку ДНР. Стваральнікі фільма, суправаджаючы свайго героя на перадавой, спрабуюць зразумець складаны ўнутраны свет чалавека. Па словах рэжысёра, фільм — паўтары гадзіны абсалютнай праўды. Без пастановак, без масак, без залішняй філасофіі. Будні снайпера ўперамешку з асабістымі перажываннямі, бяздольныя людзі і гераічныя байцы, «гарачыя» кадры баявых пазіцый... Усё як ёсць, усё на паверхні.

А фільм-пераможца расійскага рэжысёра Наталлі Штонды «Я — Вара Караулава. І больш ніхто» таксама ўражае складаным сюжэтам. Гэта гісторыя ўдэкаў у Сірыю і вяртанне залатоў медалькі і студэнткі МДУ, якая ў 2015 годзе абляцела не толькі Расію, але і ўвесь свет. Ужо пад новым імем Аляксандры Івановай яна паўстала перад судом, які ў снежні 2016 года вынес пакаранне ў чатыры з паловай года зняволення ў калоніі агульнага рэжыму. Публічнасць гэтай гісторыі паступова згасла, хоць лёс Вары Караулавай спарадзіў велізарную колькасць пытанняў, якія павілі ў паве-тры.

Фільм пабудаваны на інтэрв'ю з дзяўчынай, узятым у папраўчай калоніі ў Волагдзе, з яе маці, якая адпраўляецца на кароткатэрміновае спатканне да дачкі, і з бацькам. Для бацькоў, якія прымуслі сябе наню, крок за крокам, перажыць бяду, гэты фільм — перасэнсаванне ролі адносінаў у сям'і і ўласнай бацькоўскай ролі ў лёсе дачкі. Для Вары Караулавай

гэта павольнае вяртанне да сябе самой.

Яшчэ адна стужка, якая стала на фестывалі адной з найлепшых, — фільм «Непераможная» расійскага рэжысёра Аляксандра Зіненкі. Таксама драма, таксама выпрабаванні.

Геранія фільма Вольга Буніна ніколі не плача, хоць лёс быў да яе вельмі жорсткі: па дарозе ў ЗАГС загінуў яе жаніх. Пасля аўтакатастрофы яна цудам выжыла, але апынулася прыкаванай да інваліднай каляска. Геранія з паўднёваўральскага пасёлка ўражае непераможнай сілай духу: Вольга Буніна — трынаццаціразова чэмпіёнка свету па армрэлінгу сярод спартсменаў-апорнікаў. За маскай суровага армрэслера жанчына хавае добрую і пшчотную натуру: Вольга выходзіць чатырох дзяцей (трое з іх прыёмныя) і працуе інструктарам у вясковай спарт-зале. У фільме Вольга распавяла пра сваю

Кадр з фільма «Вайна снайпера».

вялікую сям'ю, пра вучню і спорт, а таксама пра тое, што дае ёй сілы ў барацьбе з жыццёвымі цяжкасцямі.

У спіс найлепшых таксама ўвайшла дакументальная работа Мары Рэно «Іх звалі траўнікі». Гэты фільм дэталёва паказвае падзеі, якія адбываліся ў вучэбным лагерах, што быў арганізаваны па асабістай ініцыятыве Генрыха Гімлера. Курсантамі лагера павінны былі стаць, па задуме рейхсфюрара, савецкія ваеннапалонныя: у першыя месяцы пасля нападу Германіі на Савецкі Саюз іх былі мільёны: знясіленыя, псіхалагічна раздушаныя, людзі паміралі ад голаду.

Нацысцкія вярбоўшчыкі прапаноўвалі ім выратаванне і сытае жыццё ў абмен на згоду ўступіць у СС. Згаджаліся далёка не ўсе, але і тыя, хто пагадзіўся, нават не падазравалі, якая ім адведзена роля на самай справе... Іх рыхтавалі для «працы» ў лагерах смерці — у Белжэцы, Сабіборы, Трэблінцы, Майданеку, Асвенцыме — лагерах, дзе ў газавых камерах знішчаліся за лічаныя гадзіны цэлыя эшалоны людзей — дзень за днём. Яны павінны былі «зачышчаць» яўрэйскія гета ў Львове, Любліне, Варшаве, на ўсіх акупіраваных тэрыторыях, расстрэльваць дзяцей, старых і жанчын. Сапраўдныя арыўцы, прадстаўнікі найвышэйшай расы, не жадалі пэцкаць рукі — для гэтага ў іх былі «траўнікі».

Што адбывалася з гэтымі людзьмі? У які момант чалавечае саступіла бесчалавечанаму? Як дэфармаваць іх свядомасць?.. Менавіта пра гэта расказвае фільм Мары Рэно.

Фестываль «Еўразія.DOC» зарэкамендаваў сябе за чатыры гады не проста прафесійным, але і адукацыйным. Праводзіцца «Еўразія.DOC» пры падтрымцы Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц СНД (МФГС). Партнёры форуму — Беларускі саюз журналістаў і Беларускі саюз кінамастаграфістаў.

Вікторыя АСКЕРА

Вымярэнне для медыякультуры

Як кніжніцам упарадкаваць гіперрэальнасць лічбавага свету?

Прысці сюды і напаткаць цішыню сёння не атрымаецца. Даўно аджыла старая мадэль, калі тут проста захоўваюцца кніжныя скарбы. Сучасная бібліятэка прымае ўсё новыя выклікі лічбавай эпохі, лавіруючы ў шматаспектнасці інфармацыйных рэсурсаў, канкуруючы з інтэрнэтам. Кніжніца сёння — новае вымярэнне, дзе пануе лічба і медыятэхналогіі, што і вызначае яе далейшы шлях развіцця. Тым не менш не спыняюцца спрэчкі наконт жыццязольнасці бібліятэкі ў будучыні. У фокусе ўвагі сусветнай бібліятэчнай суполкі — праблемы адпаведнасці кампетэнтнасці бібліятэчна-інфармацыйных спецыялістаў патрабаванням інфармацыйнага грамадства. Факультэт інфармацыйна-дакументных камунікацый (былы бібліятэчны факультэт) Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў не ўбаку ад гэтых працэсаў: вось ужо 75 гадоў найстарэйшы факультэт у нашай краіне вядзе рэй у бібліятэчнай справе. Адкрыты ў 1944 годзе на базе Мінскага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага, факультэт стаў падмуркам, на якім выдуювалася вышэйшая бібліятэчная адукацыя Беларусі. І, што адметна, менавіта на базе бібліятэчнага факультэта ў 1975 годзе быў адкрыты Мінскі інстытут культуры. Маючы доўгую гісторыю і багатыя традыцыі, на факультэце акумуляюць досвед пакаленняў, якім неабыхавы лёс прафесіі бібліятэкара. Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Бібліятэкі і музеі ў сучасным і сацыякультурным асяроддзі: зберажэнне традыцый і перспектывы развіцця», прысвечаная 75-годдзю факультэта, — істотны крок у вызначэнні будучага амплуа кніжніцы і задач сучаснага бібліятэкара.

ДА АКТУАЛЬНЫХ КАМПЕТЭНЦЫЙ

Яны ведаюць методыкі фарміравання медыйнай культуры, прагназуюць рынак электронных прадуктаў і паслуг, аналізуюць масівы інфармацыі, выбіраюць аптымальныя формы яе прадстаўлення — менавіта такіх спецыялістаў рыхтуюць на факультэце інфармацыйна-дакументных камунікацый БДУКМ.

— Улічваючы, што патрабаванні да ведаў і ўменняў спецыялістаў бібліятэчна-інфармацыйнай сферы ў эпоху лічбавых тэхналогій спазнаюць значную трансфармацыю, выкладчыкі факультэта сумесна са спецыялістамі-практыкамі вызначаюць кола актуальных кампетэнтных, неабходных выпускнікам спецыяльнасці, — адзначыла дэкан факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый БДУКМ Юлія Галкоўская.

За час існавання факультэта было падрыхтавана больш чым 16 тысяч спецыялістаў для бібліятэчнай і музейнай справы краіны. Цяпер на факультэце навукаецца 240 студэнтаў, з іх 171 — па спецыяльнасці «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць» (конкурс у гэтым годзе склаў 2,2 чалавекі на месца — спецыяльнасць карысталася попытам).

— Нас аб'ядноўвае не толькі дзелавое партнёрства — мы сябруем, — заўважыла дэкан бібліятэчна-інфармацыйнага факультэта Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага інстытута культуры Валянціна Брэжнева. — І многае звязвае: і традыцый рэцэнзавання манаграфій, апаніравання дысертацый, і арганізацыя вытворчай практыкі. Спадзяёмся, што ў далейшым гэта перарасце ў сапраўдную акадэмічную мабільнасць.

Аўтарытэт бібліятэчнай альма-матар у розныя часы стваралі такія карыфеі, як Іосіф Сіманюскі (першы дэкан бібліятэчнага факультэта), Мікалай Талкачоў, Аляксандр Галуза, Васіль Лявончыкаў, Лілія Дзямешка, Ніна Ляйко, Тамара Чаплыгіна, Любоў Даниленка, Соф'я Паўлава, Мікалай Яцэвіч, Раман Матульскі...

ГАСПАДАРЫ — МАБІЛЬНЫЯ ПРЫЛАДЫ

Будучыня, пра якую хваліліся бібліятэкары, наступіла: для насельніцтва планеты асноўным каналам атрымання інфармацыі стаў інтэрнэт, засведчыла падчас канферэнцыі Наталля Волкава, загадчык Цэнтра бібліятэчна-інфармацыйных тэхналогій Крэснадарскай краёвай навуковай бібліятэкі імя А. С. Пушкіна (Расія). Пашырылася камунікацыйная прастора, з'явіліся больш эфектыўныя спосабы ўзаемадзеяння з чытачамі. (На сёння сукупная сетка бібліятэк Рэспублікі Беларусь уключае каля 7,2 тысячы публічных і спецыяльных бібліятэк з агульным аб'ёмам фонду звыш 180 млн экзэмпляраў.) Па дадзеных справаздачы пра стан глабальнай галіны digital, якую падрыхтавала агенцтва We Are Social і агенцтва Hootsuite, 57% насельніцтва планеты — інтэрнэт-карыстальнікі, і амаль усе яны, 52%, выходзяць у інтэрнэт праз мабільныя прылады. Бібліятэкі не могуць ігнараваць гэта, пераканана Наталля Волкава. Таму зразумелыя намаганні кніжніц, якія ці ствараюць мабільную версію свайго сайта, ці адаптуюць яго такім чынам, каб сайт быў зручным для чытання з прылад з невялікім дысплеем. Многія кніжніцы задумаліся аб стварэнні асабістых мабільных дадаткаў: яны могуць працаваць без доступу ў інтэрнэт. Такім чынам, мабільны дадатак — новы карысны сэрвіс кніжніцы. Так, напрыклад, дадатак «eRSL» Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі — гэта мабільная версія пошукавіка, у якім ёсць доступ да бібліяграфічных апісанняў і зместаў алічбаваных дакументаў. Галоўнае, чаго чакаюць сёння карыстальнікі кніжніц, — магчымасць атрымліваць электронныя дакументы акурата сабе на прыладу. Ці не

гэта найбліжэйшы шлях развіцця? Карыстальнік прыносіць сваю прыладу, а кніжніца забяспечвае выдачу крыніц у выглядзе камп'ютарных файлаў.

Перспектывы камунікацыйны асяродак для бібліятэкі, як і для любых арганізацый, брэндаў, зацікаўленых у прыцягванні карыстальнікаў, — асяродак сацыяльных медыя, лічыць Наталля Волкава. Сацыяльныя сеткі — не проста віртуальная афіша, месца для самапрэзентацыі.

Дырэктар НББ Раман Матульскі ўручае ўзнагароду дэкану факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый БДУКМ Юліі Галкоўскай.

тацы, але і своеасаблівы кліенцкі сэрвіс. Такім чынам, аптымальны шлях кніжніцы — прадастаўляць свае інфармацыйныя паслугі ў зручным і камфортным для карыстальніка фармаце. Карыснымі сталі майстар-класы Валянціны Брэжневой, доктара педагагічных навук, прафесара, дэкана бібліятэчна-інфармацыйнага факультэта Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага інстытута культуры, а таксама Вольгі Барысавай, доктара педагагічных навук, прафесара, загадчыка кафедры бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці Арлоўскага дзяржаўнага інстытута культуры. Упершыню на факультэт завітала спецыяліст у сферы бібліятэчнай адукацыі з ЗША Сара Дзювал і падзялілася сваімі ведамі ў майстар-класах.

3 ДОСВЕДАМ ІФЛА

Глабалізацыя патрабуе новыя падыходы да бібліятэчна-інфармацыйнай адукацыі, і гэта задача міжнароднага маштабу. Важныя ініцыятывы па развіцці бібліятэчнай прафесіі ўкараняе Міжнародная федэрацыя бібліятэчных асацыяцый і ўстаноў (ІФЛА). У жніўні ў Афінах (Грэцыя) праходзіў Сусветны бібліятэчны і інфармацыйны кангрэс — 85-я штогадовая Генеральная асамблея ІФЛА, якая ў гэтым годзе была прысвечана тэме «Бібліятэкі: дзяло для перамен». На падагульняльнай канферэнцыі прынята «Стратэгія ІФЛА на 2019—2024 гады» — вынік праекта «Глабальнае бачанне». Сучасны свет мяняецца намнога хутчэй, чым раней: атакуюць фэйкавыя навіны, інфармацыйныя войны. Ці могуць бібліятэкары паўздзейнічаць на ход гэтых падзей? Прынамсі, ніякім чынам не павінны іх ігнараваць, гаворыцца ў стратэгіі ІФЛА.

Бібліятэчная карта свету Міжнароднай федэрацыі бібліятэчных асацыяцый сведчыць, што Беларусь знаходзіцца на 7-м месцы па колькасці бібліятэк на 1 млн жыхароў сярод 90 краін свету, якія прадставілі свае статыстычныя звесткі ў ІФЛА.

У чэрвені прадстаўнікі рабочай групы па стварэнні сістэмы моцнай бібліятэчна-інфармацыйнай адукацыі (Building Strong LIS Education BSLISE) ІФЛА звярнуліся да Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі (ББА) з прапановай прыняць удзел у даследаванні ацэнкі стандартаў якасці бібліятэчна-інфармацыйных навучальных праграм і магчымасці іх узгаднення з Глабальным бачаннем ІФЛА. Анкета з пытаннямі была адрасавана старшыні ББА Іне Юрык, а адказы ўзгадніліся з дэканам ФІДК БДУКМ Юліяй Галкоўскай. Такім чынам, зроблены першы крок па ўключэнні беларускай бібліятэчнай суполкі ў праект BSLISE ІФЛА.

ХІТРАСЦІ ПОСТПОСТМАДЭРНУ

Новае захлынае. З'яўляюцца прагрэсіўныя электронныя прылады для чытання і друку, але гэта толькі знешнія прамены. Вастрэй стаіць неабходнасць аналізу ўнутраных працэсаў. Сучасная бібліятэчная справа патрабуе асэнсавання цяперашняй кніжніцы ў кантэксце постпостмадэрну, выказвае меркаванне Марыям Арпенцьева, доктара псіхалагічных навук, дацэнт, член-карэспандэнт Расійскай акадэміі прыроднанавуцтва, прафесар кафедры псіхалогіі і развіцця адукацыі Калужскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя К. Э. Цыялкоўскага (Расія). На яе думку, постмадэрн унёс у работу сучасных бібліятэк істотную дэзарганізацыю і мноства праблем, вырашэнне шматлікіх з якіх звязана з фарміраваннем «лічбавай культуры» (медыякультуры). Паняцце постпостмадэрнізму даследчыкі агаасамліваюць з «лічбамадэрнізмам» — магчымасцю пераадолення постмадэрнісцкай множнасці і сімуляцыі. Навідавоку гіперрэальнасць лічбавага свету, існаванне самаарганізаваных віртуальных сістэм, панаванне медыякультуры. Бібліятэка становіцца

месцам карэкцыі медыякультуры, менавіта ў кніжніцы магчыма прывесці ў парадак рэальнасць. «Бібліятэка — месца і час адукацыі і самаадукацыі, (рэ)трансляцыі і ўзнаўлення культуры, у тым ліку месца і час «контрнарратывных імпрывітінгаў» культурных каштоўнасцяў, — адзначае Марыям Арпенцьева. — Пазачасавы характар бібліятэкі, як і яе пазাপрасторавасць, праўляюцца як канструктыўныя феномены захоўвання чалавечага вопыту. Кніжніца можа стаць асновай укаранення зноў створаных праграм «неімпрывітінгалогіі», новай культуры разумення сябе і свету ў дыялогу з іншым». У сучасным свеце, свеце пераходу ад пост-мадэрну да постпостмадэрну (метамадэрну) назіраецца супярэчная шматаспектная і шматузроўневая інтэграцыя-дэінтэграцыя мадэляў адукацыі, іх тэхналогій і ідэалогій: фарміруецца запыт на пошук новых універсальных і ўзнаўленне старых, лічыць навуковец.

І ШВЕЦ, І ЖНЕЦ...

Межы прафесіі бібліятэкара ў наш час ўсё больш размываюцца, на чым ссыліся даследчыкі падчас абмеркавання праблемы на секцыях канферэнцыі. Назіраецца збліжэнне бібліятэчнай дзейнасці з іншымі прафесійнымі інфармацыйнага профілю, пастаянна пашыраюцца функцыі бібліятэкара. Ён ператвараецца ў кансультанта, арганізатара, бо бібліятэка функцыянуе не сама па сабе, лічыць Зоя Русак, дацэнт кафедры бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці Чалыбінскага дзяржаўнага інстытута культуры (Расія): «Ад прафесійнага ўзроўню супрацоўніка залежыць не толькі аблічча бібліятэк у будучыні, але і тое, ці будзе кніжніца ў будучыні ўвогуле». Вольга Барысава, доктар педагагічных навук, прафесар, загадчык кафедры бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці Арлоўскага дзяржаўнага інстытута культуры (Расія), лічыць, што ў кніжніцы — аптымістычная будучыня, бо бібліятэкі і бібліятэчная прафесія існавалі заўсёды: пры розных гістарычных паваротах і нават пры змене цывілізацый. Аднак пытанне «Ці мае прафесія будучыню?» мае сваю падаплёку: «Цяпер у прафесійным асяроддзі ёсць два палярныя меркаванні: 1) бібліятэка будзе існаваць заўсёды і 2) са з'яўленнем інтэрнэту бібліятэкі ціха ада-

Кафедра бібліятэказнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры (загадчык Уладзімір Акуліч), канец 1990-х гг.

мруць. З апошнім я цалкам не згодна. Камп'ютарызацыя, інтэрнэт на Захадзе, у Амерыцы, Еўропе з'явіліся намнога раней, чым у нас. І там бібліятэкі здолелі своечасова перастроіцца і існуюць у новым для сябе асяроддзі. Калі ў 1998 годзе браты Люм'ер — заснавальнікі кінематографіі — прадставілі на суд публікі свае так званыя жывыя карціны — правобраз будучага кінематографа, — таксама пачалі многія прадракаць: маўляў, тэатр адамрэ; навошта тэатр, калі з'явіўся кінематограф? Лічу, што ў нас сітуацыя такая ж. Але, як бачым, тэатр не памёр, наадварот: кінематограф перажываў складаныя часы, калі ў кінатэатры не хадзілі. А цяпер паспяхова суіснуюць і канкуруюць і кінематограф, і тэатр у розных формах. Так і бібліятэкі: будуць суіснаваць і з інтэрнэтам, і з іншымі культурнымі ўстановамі. Проста цяпер мы знаходзімся ў складанай сітуацыі і павінны знайсці сваю нішу ў прафесіі».

Бібліятэцы патрэбны спецыяліст з маркетынгамым мысленнем, які валодае майстэрствам прадастаўлення інфармацыі. Гарантыя поспеху сучаснай бібліятэкі — здольнасць здзіўляцца. І гэтая якасць становіцца асноўным матывам дзейнасці кніжніцы. Многія бібліятэчныя спецыялісты даўно зразумелі, што шлях выжывання — гэта перафарматаванне кніжніцы з месца выдачы і захоўвання кніг у тэрыторыю зносін. Ва ўмовах гіганцкага аб'ёму інфармацыі кніжніцы выступаюць у якасці сацыяльнага фактара, які стабілізуе грамадства і забяспечвае інфармацыйную бяспеку і ўстойлівасць. Асабліва калі светам кіруе віртуальная рэальнасць, няспынна канкуруючы з традыцыйнай. Сувязным звязом і трэба стаць кніжніцы.

Наталля СВЯТЛОВА

Скарбонка Спадчыны

Вынаходнік

Музычныя інструменты ў руках майстра з Гродзеншчыны набылі ўнікальнасць

Яго музычныя інструменты здольныя перадаць шум ветру і шапаценне лісця, спевы журавоў і тупат коней. Мар'ян Антонавіч Скрамблевіч з Адэльска, што на Гродзеншчыне, больш чым 30 гадоў стварае ўнікальныя беларускія народныя інструменты. Большую частку жыцця ён пражыў у Гродне, а на пенсіі вярнуўся ў родны Адэльск, дзе стварыў уласны музей народных інструментаў. Сюды прыязджаюць дэлегацыі з усяго свету, а гаспадар здзіўляе гасцей унікальнымі экспанатамі.

Творчасць Мар'яна Скрамблевіча з 2012 года занесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь. Майстар не толькі дорыць новае жыццё традыцыям, але і адначасова можа іграць на некалькіх інструментах. А ўсё таму, што любоў да музыкі перадалася ў спадчыну. Дзядуля іграў на скрыпцы, бацька быў гарманістам з моцным голасам.

Галоўнай заповітай марай пасляваеннага дзяцінства Мар'яна Антонавіча была музыка. Стары разарваны гармонік суседа, які з'ехаў на заробкі, хлопчык адрамантаваў і ўзяўся самастойна развучаць мелодыі. Не ведаючы нотнай граматы, ён мог лёгка падабраць любую мелодыю на слых. Упарты самавук хадзіў у родны Адэльску ў касцёл, дзе дапамагаў мясцоваму арганісту і спяваў у хоры, а ў дванаццаць гадоў ужо іграў на сельскіх вечарынках. Аднак толькі пасля службы ў войску, дзе ўвесь вольны час праводзіў у салдацкім клубе, Мар'ян Антонавіч змог скончыць курсы баяністаў у Гродне, затым атрымаць спецыяльнасць кіраўніка хору ў Вышэйшай прафсаюзнай школе культуры ў Ленінградзе, а яшчэ пазней — завочна атрымаць вышэйшую адукацыю. Хор Гродзенскага аўтапарка, створаны майстрам, быў з найлепшых у горадзе.

Мар'ян Антонавіч адзін з нешматлікіх майстроў, якія працягваюць традыцыю вырабу народных духавых і ўдарных інструментаў. А яшчэ яго называюць чалавекам-аркестрам — за здольнасць іграць адначасова на барабанах, гармоніку, падгалоску. Дарэчы, захапленне майстра духавымі інструментамі пачалося ў пачатку 1990 гадоў. Спачатку паспрабаваў скапіраваць заводскую дудачку, затым вывучыў літаратуру і стаў адраджаць жалейкі і ражкі. Прычым іграць на іх можна не толькі музыку. У роднай вёсцы жартуюць: у руках Мар'яна Антонавіча можа загучаць любы, нават самы незвычайны, прадмет. Напрыклад, тэлекапічная антэна ад старога радыёпрыёмніка.

З якіх толькі парод дрэў ні спрабаваў выразаць свае дудачкі, ражкі, жалейкі, акарыны, лясюткі, клякоткі, свістулькі народны майстар з Адэльска. Клён, ясень, алешчына і чаромха, акацыя, дуб, хвоя, рабіна... Вывучыў на практыцы майстар уласціваасці і

магчымасці розных парод дрэў. Аказваецца, і ўзрост дрэва, і дзе яно расло, і якім бокам на поўдзень, а якім на поўнач стаяла — усё важна ведаць. Патрэбны прыродны матэрыял майстру дапамагаюць знаходзіць родныя, аднавяскоўцы, ды і сам ён у лес на «ціхае палыванне» нярэдка выпраўляецца. А па чарот ездзіць узімку за некалькі дзясяткаў кіламетраў на раку Свіслач.

Інструмент можа зрабіць за тыдзень, але на сушку і наладжванне сыходзіць звычайна месяц. Аднак да некаторых, асабліва складаных, кавалкаў дрэва майстар не можа дабрацца гадамі. Іншыя павінны сохнуць не адзін год.

Мар'яна Скрамблевіча ў Адэльскім цэнтры культуры і народнай творчасці ўбачыць можна часта. У асобным пакоі тут захоўваецца вялікая частка яго музычных інструментаў. Народны майстар ахвотна распавядае гасцям пра сваё захапленне, але больш імправізуе на кожнай са шматлікіх дудачак ці на гармоніку, гучанне якога ён таксама падкарэкціраваў на свой густ.

Кожны інструмент Мар'ян Антонавіч стараецца зрабіць унікальным, для кожнага шукае арыгінальныя рашэнні, бо адно нязначнае змяненне можа звыклы інструмент ператварыць у новы. Напрыклад, узяць звычайную трашчотку: яе элементы заўсёды робяць адной шырыні. А майстар зробіць рознай, і цяпер яна гучыць па-іншаму.

У музейным пакоі ў Адэльску вялікая колькасць экспанатаў, на стварэнне якіх Мар'яна Антонавіча натхніла прырода: дудкі, дудачкі, кляшчоткі, трэмбіты. Тут жа калекцыя незвычайных акарын з дрэва — адзіная ў Еўропе. Справа ў тым, што флейты-акарыны (у перакладзе з італьянскага гучыць як «гусыня») традыцыйна рабілі з гліны, фарфору. Майстар рызыкнуў выканаць іх з дрэва, і атрымалася! Інструмент прызнаны спецыялістамі. Адна акарына гучыць басам, астатнія — альтам, сапрана, тэнарам. А вось паляўнічы рог, які ў руках майстра сапраўды спявае, Мар'ян Уладзіміравіч вырабіў у гонар 200-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча.

Усё больш людзей, даведаўшыся пра ўнікальную калекцыю Скрамблевіча, едуць на Гродзеншчыну, каб паглядзець на яе. Едуць і маладыя музыканты: аўтэнтычная музыка сёння ў Беларусі на піку папулярнасці. Дарэчы, музычныя інструменты (баяны, скрыпкі) нясуць майстру на рэстаўрацыю з усёй акругі.

Творца не робіць інструменты на заказ, але ж каштоўныя экспанаты, зробленыя рукамі адэльскага народнага майстра, можна знайсці як у Беларусі, так і ў розных краінах свету. Канада, Амерыка, Польшча, Расія, Літва — прафесійныя музыканты і проста турысты з гэтых, і не толькі, краін у свой час пабывалі на малой радзіме Мар'яна Скрамблевіча і атрымалі цудоўныя падарункі. Цяпер там, у далёкім і бліжнім замежжы, захоўваецца ўнікальны дух беларускай музыкі.

Вікторыя АСКЕРА

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

**Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА**

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 377-99-72
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
10.10.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 953

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 3471
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.